

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ПОГОРІЛА ЮЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

Допускається до захисту:
В. о. завідувача кафедри інформаційних
систем управління,
д-р екон. наук, професор

_____ Ольга АНІСІМОВА
«__» _____ 20__ р.

**ТРЕНДИ В ДОСЛІДНИЦЬКИХ ІНТЕРЕСАХ ТА ТЕМАТИЦІ
ДИСЕРТАЦІЙ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА
ТА АРХІВНА СПРАВА»**

Спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Кваліфікаційна (магістерська) робота
(відповідно до стандарту спеціальності та ОП)

Науковий керівник:
Ольга АНІСІМОВА, д-р екон. наук,
професор, в.о. завідувача кафедри
інформаційних систем управління

(підпис)

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали / за шкалою ЄКТС / за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця – 2024 рік

АНОТАЦІЯ

Погоріла Ю. В. Тренди в дослідницьких інтересах та тематиці дисертацій спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», освітня програма «Документаційна та інформаційна підтримка управлінської діяльності». Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2024. 77 с.

Дослідження присвячено виявленню основних трендів дисертацій аспірантів. Особливу увагу приділено спрямуванню інформаційної, бібліотечної та архівної діяльності в Україні та закордоном. Охарактеризовано процедуру захисту дослідження, надано історичні факти, а також освітній процес.

Ключові слова: тренди, дисертації, інформаційна, бібліотечна та архівна діяльність.

Рис. 25, табл. 8, джерел 58.

ABSTRACT

Yu. Pohorila. Trendy was burned in the research interests and topics of the dissertations of the specialty «Information, library and archival affairs». Specialty 029 «Information, library and archival affairs», educational program «Documentation and information support of management activities». Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024. 77 p.

The study is devoted to identifying the main trends in postgraduate theses. Particular attention is paid to the direction of information, library and archival activities in Ukraine and abroad. The procedure for defending the research is described, historical facts are provided, as well as the educational process.

Keywords: trends, dissertations, information, library and archival activities.

Fig. 25, table. 8, sources 58.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ПОТЕНЦІАЛ ДЛЯ РОЗВИТКУ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ PhD З ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА	7
1.1. Історія становлення наукової діяльності докторів філософії	7
1.2. Особливості зарубіжного досвіду навчання докторів філософії.....	17
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ОСВІТНЬО-НАУКОВОЇ ПІДГОТОВКИ PhD В ДОКУМЕНТАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ.....	25
2.1. Аналіз освітньо-наукового процесу PhD із документознавства	25
2.2. Шляхи вдосконалення освітньо-наукових програм PhD із документно- інформаційного діяльності	33
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ТРЕНДІВ У ДОСЛІДНИЦЬКІЙ РОБОТІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА»	37
3.1. Особливості процедури захисту та захист вітчизняних та зарубіжних дисертаційних досліджень.....	37
3.2. Поширення фахівців з документознавства та інформаційної діяльності в Україні	53
3.3. Виявлення трендів у дисертаціях за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».	57
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ	71

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний розвиток інформаційних технологій та зростання обсягу інформації кардинально змінюють функції та роль бібліотек, архівів та інформаційно-комунікаційних центрів у суспільстві. Спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» знаходиться на стику інформаційного менеджменту, архівознавства, бібліотекознавства і сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що відображено у зміні тематики наукових досліджень та пріоритетів цієї галузі. Тренди в дослідницьких інтересах та тематиці дисертацій визначають актуальні напрями розвитку спеціальності, що важливо для розуміння подальшої еволюції, впровадження новітніх технологій та рішень у роботі таких інформаційних гігантів, як бібліотеки, архіви та інформаційні центри. Аналіз трендів у дисертаційних дослідженнях надасть можливість не лише зрозуміти поточні виклики, але й передбачити майбутні потреби професійної сфери. Огляд іноземного досвіду підготовки, процедури проведення захисту та освітнього складника докторів філософії дасть змогу почерпнути безцінний досвід, необхідний для активного розвитку науки за цим спрямуванням.

Особливостям трендів у дисертаційних дослідженнях докторів філософії було присвячено наукові напрацювання таких авторів, як: Авшенюк Н. М. [1], Бойчук Ю. Д. [2], Пивоваров В. М. [3], Савіна Н. Б. [4], Кічук Н. В. [5], Внукова Н. М. тощо.

Метою дослідження є аналіз тенденцій у дослідницьких інтересах та тематиці дисертацій з інформаційної, бібліотечної та архівної справи, а також виявлення ключових напрямів, які потребують більшої уваги та будуть корисними у майбутніх дослідженнях докторів філософії.

Об'єктом дослідження виступають основні тренди в тематиці та дослідницьких напрямках дисертацій, які відображають сучасні виклики та перспективи розвитку спеціальності.

Предметом дослідження є дисертаційні дослідження, виконані для здобуття наукового ступеню за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», а також наукові інтереси дослідників у цій галузі.

Методи дослідження. У ході проведення наукового дослідження було використано такі методи, як: історичний, оскільки було розглянуто історію становлення аспірантури в Україні, порівняльний під час розгляду тем дисертацій, а також методи аналізу та синтезу як основні складники будь-якого дослідження.

Завдання дослідження полягають у тому, аби вужче дослідити такі аспекти, як:

1) розгляд історичного підґрунтя підготовки PhD за документно-інформаційним напрямом, становлення науки як інтелектуальної галузі під час панування радянського союзу, прибуткової та конкурентоспроможної галузі під час формування України як незалежної держави;

2) виокремити ключові аспекти закордонного досвіду підготовки докторів філософії напрямом документознавства, розглянути нормативно-правові документи європейських країн, які стосуються аспірантури, а також окремі історичні факти щодо процесу навчання аспірантів;

3) дослідити особливості освітньо-наукової діяльності аспірантів, основні права та обов'язки здобувачів третього освітнього ступеню, процедуру вступу, можливості, які відкриває університет перед докторами філософії. Здійснити огляд нововведень МОН щодо організації навчання та процедури атестації. Дослідити кількість та якість освітньої складової, важливість застосування дисциплін вільного вибору;

4) охарактеризувати перспективи для подальшого розвитку інформаційної, архівної та бібліотечної діяльності в Україні;

5) розкрити особливості процедури захисту та підготовки до захисту в Україні. Також здійснити огляд процедури захисту у США, європейських країнах та країнах Близького Сходу. Порівняти український та зарубіжний підходи. Надати пропозиції щодо змін у цих процедурах. Необхідно звернути

увагу на питання академічної доброчесності, яке є ключовим при проведенні будь-якого дослідження. Розробити «календар захисту дисертацій».

6) здійснити збір даних щодо поширення фахівців із документознавства, архівознавства та бібліотекознавства в Україні;

7) провести детальний аналіз дисертаційних досліджень з архівної справи, документознавства та бібліотечної діяльності, виявити, який аспект спеціальності найбільше цікавить докторів філософії. Сформувати «паспорт аспіранта-документознавця». Надати рекомендації щодо розвитку аспірантури за цим фахом.

Наукова новизна представлена за допомогою розробки «Календаря із захисту дисертацій», який стане корисним у підготовці здобувачів ступеня доктора філософії до захисту дисертацій. Також проаналізовано тренди у темах досліджень, виокремлено найбільш привабливу для сучасних PhD та надано рекомендації щодо напрямів, які можуть бути впроваджені в освітній процес аспірантів та використані як тематики для майбутніх досліджень.

Апробація результатів дослідження. Опубліковано статтю у Віснику студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса на тему: «Аналіз змін в дослідницьких інтересах докторів філософії спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» з 2021 по 2024 роки» (Том 2, № 16 (2024)).

Структура роботи: вступ, три розділи, сім підрозділів, висновки, список використаних посилань (58 посилань), рисунків – 25, таблиць – 8, загальна кількість сторінок – 77.

РОЗДІЛ 1.

ПОТЕНЦІАЛ ДЛЯ РОЗВИТКУ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ PhD З ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

1.1. Історія становлення наукової діяльності докторів філософії

Розвиток освіти та науки України при активному формуванні української державності та від початку здобуття незалежності знаменний новітніми відкриттями, впровадженням і використанням нових засобів та способів підготовки аспірантів різних галузей, у тому числі й у такому напрямку, як культура. Проте для того, аби досягнути належного рівня підготовки, було витрачено майже 100 років. Наука – це механізм, який постійно змінюється, нові відкриття здебільшого спростовують вже сформовані наративи. Саме тому досвід підготовки аспірантів 100 років тому і сьогодні – це два різних поняття, які не варто ототожнювати.

Початком формування підготовки PhD прийнято вважати 1925 рік XX століття [7]. У цьому році Народним комісаріатом освіти було прийнято рішення про започаткування нової форми підготовки, яка має діяти при закладах вищої освіти та при закладах, які мають висококваліфікованих кадрів, налагоджену експериментальну базу (приміщення для проведення дослідів, обладнання) й матеріальну базу (фінансування) [8]. Поштовхом до утворення аспірантури стала реорганізація системи освіти в середині 20-х років XX століття, оскільки УРСР та радянський союз загалом потребували нових та висококваліфікованих кадрів, здатних навчити опановувати будь-яку галузь знань, особливо технічного спрямування [9]. Галузь «Культура» не була настільки популярною, як, наприклад, «Металургія», «Машинобудування», «Електротехніка» тощо, а також «Історія». Цьому явищу є пояснення: країна на той час потребувала висококваліфікованих фахівців, які зможуть навчити робітничий клас вправно та швидко працювати, зробити їх більш продуктивними. Історичний аспект на той час також був не менш важливим, оскільки політика сталінізму та ленінізму була

націлена на формування правильного, на думку партії, сприйняття режиму та намагалася сформувати вигідне світобачення.

Організація освітнього процесу передбачала вивчення двох дисциплін, що мали соціальне або економічне значення, іноземну мову, дисципліну за вибором аспіранта. Необхідною умовою була організаційно-методична робота при кафедрі, проходження практики, а також викладацька діяльність (становила половину навчального процесу аспіранта). До аспіранта висували наступні критерії:

- 1) вік майбутнього викладача на момент вступу не повинен перевищувати сорока років;
- 2) здобувач повинен бути активним учасником у громадській діяльності та мати підтверджуючі документи власної діяльності;
- 3) до вступу позачергово приймали осіб з провінційних міст із обов'язковою виплатою стипендії;
- 4) допуск до захисту дисертації можна було отримати, склавши державні іспити: іноземна мова, фаховий іспит та спеціалізований іспит.
- 5) за аспірантом обов'язково закріплювалося робоче місце на кафедрі.

Тогочасна наука знаходилася на стадії активного «стрибка», проте це був одночасно й той етап, коли нові відкриття викликали побоювання та потребували правильної оцінки соціуму. Розвиток вітчизняної науки стримувала комуністична партія та її не бажання черпати необхідні знання та досвід у зарубіжних колег. Хоча досвід – це необхідний складник, який прискорює розвиток будь-якої сфери діяльності, тому його необхідно запозичувати. Без сформованого фундаменту, отриманого унаслідок науково-пошукової роботи провідних іноземних фахівців, неможливим був порівняльний аналіз, який на сьогодні є ключовим елементом будь-якого дослідження. Проте необхідно звернутися до історичних джерел, у яких факт використання іноземного наукового потенціалу був старанно прихованим радянською владою, а метод порівняння був замінений на тотальний плагіат. Мова йде про таємне

запозичення відкриттів у науковій галузі, особливо щодо особливостей випуску електроприладів, написання літературних творів, ігор, техніки тощо [10].

Підготовка майбутніх викладачів у 20-30-х роках була зумовлена формуванням «правильної інтелігенції», побудовою нової системи освіти, спроможної впливати на молодих учених та змінювати світобачення досвідчених науковців [11]. Набір до аспірантури на початку ХХ століття здійснювався кількома можливими способами:

- 1) за рекомендацією науково-дослідних кафедр: якщо потенційний здобувач довгий період пропрацював помічником при кафедрі, тоді керівництво кафедри могло рекомендувати його до вступу;
- 2) за рекомендацією радгоспів.

Це були два найбільш впливові способи для вступу до аспірантури. Рекомендація науково-дослідної кафедри була необхідна представникам гуманітарних наук. Особливої уваги потребувала галузь культури, адже значна кількість спеціальностей цієї галузі потребують важкої праці та справжнього таланту. Були актуальними для вступу творчі конкурси із жорстким та ретельним відбором кандидатів як для студентів, так і аспірантів.

Рекомендації радгоспу переважно потребували потенційні аспіранти для вступу до технічних або аграрних закладів освіти. Звертали увагу на досвід роботи вступника, на його вміння, навички та здібності, які по завершенню підготовки в аспірантурі кандидат наук зміг би передати студентам та відтворити у власному дисертаційному дослідженні.

Тогочасна підготовка докторів філософії на денній формі навчання мала скорочений термін – три роки, чотири роки – для заочної. Навчання проводилося на безоплатній основі. Для того, аби займатися викладацькою діяльністю, у середині 20-х років після закінчення терміну підготовки, необхідною була підготовка дисертації, за результатами якого приймалося рішення про надання наукового ступеню. Рішення про присудження ступеня приймалося спеціально створеною внутрішньо комісією із залученням викладацького складу закладу вищої освіти, в якому навчався аспірант. Після завершення підготовки аспірант

повинен був відпрацювати 3-4 роки задля отримання посади викладача.

Процедура захисту дисертації передбачала дотримання таких критеріїв:

1. комісія із захисту дисертаційних робіт формувалася за участі викладачів із закладу освіти, у якому навчався аспірант;
2. склад комісії обирали, враховуючи суміжні погляди на висвітлену проблематику у дисертаційному дослідженні, обраному аспірантом;
3. захисти робіт проводилися у закритому форматі із обов'язковим фізичним перебуванням у ЗВО;
4. рішення про присудження наукового ступеня оголошували за результатом відкритого голосування – підняттям руки.

За часів радянського союзу, як правило, здобувачі-аспіранти змінювали напрям підготовки не часто та не охоче, оскільки радянська влада популяризувала тенденцію на «послідовну освіту» або «повну освіту» [12]. Повністю було викорінено тенденцію міждисциплінарної освіти, яка стала популярною в Україні лише зі здобуттям незалежності. Міждисциплінарний підхід став відкриттям для української освіти на усіх рівнях організації освітнього процесу, оскільки він дозволив розширити сферу наукових інтересів викладачів, аспірантів, магістрів та бакалаврів. Сучасні можливості дають змогу здобувачам освіти, відвідуючи європейські країни, ставати ближчими до світової наукової спільноти, черпати безцінні знання та досвід.

На той час попит на вступ до аспірантури був невисоким, цим питанням цікавилися дослідники, які прагнули займатися виключно викладацькою діяльністю. Загалом науково-дослідна робота потребує поглиблення та значних часових витрат, особливо, якщо мова йде про паралельне патентування винаходу. Частка винаходів була досить невисокою, тому що цей аспект потребував фінансування збоку держави. Зважаючи на командно-адміністративні економічні відносини тогочасної держави, варто зазначити, що у цьому разі держава не докладала значних зусиль задля вирішення питання фінансування науки у тій мірі, в якій держава фінансує на сьогодні. Сучасна картина розвитку науки має наступний вигляд: аспіранти мають змогу проводити

спільні дослідження із іноземними колегами, що значно спрощує роботу, економить час, а також фінансування покриває витрати на проведення дослідів.

Навчання у аспірантурі 100 років тому було менш прозорим та відкритим для соціуму, особливо, якщо мова йшла про винаходи стратегічної важливості, наприклад, які стосувалися медицини, військової справи, інженерії, атомної енергетики, будівництва, новітніх засобів зв'язку.

Культурному аспекту також доводилося бути більш прихованим, особливо архівній справі, яка за часів панування СРСР вела більш закриту практику. Це стосувалося архівних документів, які містили інформацію про державний апарат, КДБ, злочинні дії тощо [13]. Такі документи аспірантам зі спеціальності документознавства було фактично неможливо отримати та використати як предмет дослідження. Варто зауважити, що архівна діяльність є суто практичною складовою, тому для дослідження, наприклад, листів-скарг щодо державної зради окремих осіб, була необхідною фізична присутність в архівній установі і лише, отримавши відповідний дозвіл. Особливо, якщо тематика дисертації пов'язана із особливостями відновлення або матеріального носія документа, або інформації на документі. В Україні зберіглося достатньо документів, датованих 40-ми роками ХХ століття, написаних німецькою мовою. Для того, аби видобути з таких документів важливу інформацію, яка має вагоме значення для держави, необхідно мати розуміння правильного поводження з ветхими документами задля уникнення пошкоджень. На сьогодні також досить важко отримати архівний документ для написання дисертації, проте оцифровування документів дозволить наблизити науковців до цього щабля науки та збільшити кількість дисертацій, пов'язаних з архівною діяльністю.

Бібліотеки більше користувалися попитом, оскільки вони, як правило, були доступними та відкритими інформаційними ресурсами. Близько 50-ти років тому вони були основними постачальниками знань [14]. На сьогодні бібліотечні установи також відкриті для соціуму. Ними активно бібліотеками користуються аспіранти медичних закладів освіти, оскільки видання є досить дорогими для самостійної купівлі. Бібліотеки ЗВО забезпечують аспірантів необхідними

виданнями, більшість закладів оцифрували процес прийняття та передачі документів. Тому станом на сьогодні бібліотечну справу можна без обмежень використовувати як об'єкт дослідження.

Документаційна частина для аспірантів та їх досліджень була частково закритою. Вона містила як конфіденційну інформацію, яка не підлягала розголошенню, так й інформацію, яка була доступною у відкритому доступі. Більша частина документації була обмежена для спільного користування. Проте інформаційна діяльність станом на сьогодні повністю відрізняється. Інформація стала ключовим об'єктом дослідження, оскільки її обсяги стали набувати більшого масштабу. Стали популярними інформаційно-аналітичні центри, специфіка роботи яких полягає у тому, аби проводити збір інформації та систематизацію [15]. Варто зауважити, що діяльність таких центрів є незалежною та відкритою для суспільства. Також з їх допомогою відбувається проведення масових заходів та зборів, під час яких учасники обмінюються інформацією. Інформація стала головною складовою, набула нової форми подання. Тому тематика інформаційного складника для аспірантів-документознавців є досить цікавою та доступною.

На сьогодні підхід до наукових досліджень змінився. Аспіранти зобов'язані дотримуватися принципу академічної доброчесності, а за порушення цих принципів можуть отримати покарання, починаючи від попередження й закінчуючи відрахуванням із аспірантури [16]. Відповідно до того, що аспірантура є третім рівнем здобуття вищої освіти, вимоги до науковців також відповідають цьому рівню. По-перше, кожен здобувач проходить інструктаж, який проводиться або науковим керівником, або завідувачем кафедри. По-друге, виявлення неправомірного використання чужих праць та думок накладає на наукового керівника заборону участі у процедурі захисту дисертації та багато інших обмежень.

Розвитку академічної доброчесності сприяло не лише накладення жорстких заборон, а й популяризація продажу інтелектуальної власності, як товару або послуги. На сьогодні інформація є одним із найбільш продаваних товарів. Мова

йде про публікування статей, тез, наукових робіт, патентів у іноземних журналах, більшість з яких є платними, наприклад, видання Scopus. Сучасним науковцям для того, аби отримати повну й достовірну інформацію із бібліотек чи архіву, необхідно використовувати платну підписку. Більше 40 років тому велику кількість коштів дослідники витрачали на матеріальну базу, пишучи книги, посібники, друкуючи їх вручну, витрачаючи при цьому багато часу, зусиль та коштів.

Сучасний аспірант має більше можливостей, на відміну від аспіранта 50-60-х років XX століття. Розвиток інформаційних технологій дав змогу спростити діячам науки як освітню складову, так і науково-дослідну, а саме без цих складників неможливим є здобуття ступеня доктора філософії у будь-якій країні світу. Раніше під час навчання використовували паперові носії, адже електронних засобів комунікації не існувало. Тому для проведення експериментів був обмежений час, для збирання інформації необхідним було відвідування архівів та бібліотек, які надавали 80% необхідної інформації. Зараз наука крокує вперед, оскільки було відкрито багато різних спеціальностей, які готують докторів філософії, у тому числі спеціальностей, які пов'язані із таким сектором науки як культура. Відсутня прив'язаність до місця навчання, тому більшість аспірантів паралельно проводять лекції та семінари і навчаються, відвідують інші країни та отримують безцінний досвід.

Загалом галузь «Культура» має власну специфіку, не схожу на інші галузі, оскільки належить до гуманітарного напрямку науки, тому вона потребує більш глибокого аналізу та опрацювання джерел, потребує багато часу та зусиль для отримання результатів дослідження. Окремі зі спеціальностей мають лише практичний складник, наприклад, «Хореографія», тому в цьому випадку на написання теоретичної частини аспірантами повинні бути задіяні усі можливі способи та засоби пошуку інформації, методи підготовки, такі як спостереження, порівняння, експеримент тощо [17]. Культура також потребує експериментального підґрунтя, оскільки без пізнання на практиці особливостей

роботи цієї сфери неможливо об'єктивно оцінити та суб'єктивно пізнати усі тонкощі цього наукового спрямування.

Якість наукової роботи на той час і на сьогодні – досить актуальне питання, адже воно має тенденцію періодично змінюватися. Основними аспектами, які вирізняють сучасне дисертаційне дослідження від тогочасного – це:

1) тогочасні дисертаційні дослідження були більш обширними, оскільки через скорочений термін підготовки дослідити одне вузько-спрямоване питання було досить важко. Така робота потребувала колосальних витрат часу. Також був обмежений доступ до ресурсів. Сучасні дисертації містять звужений предмет дослідження, оскільки вони проходять перевірку на плагіат;

2) використання іноземних джерел у минулі часи було неприпустимим, проте станом на сьогодні використання зарубіжних сайтів чи бібліотек – це обов'язкова вимога. Також видання повинні бути максимально актуальними (опублікованими максимум за п'ять років до захисту дисертації);

3) раніше допускався плагіат, тому аспіранти могли використовувати цілі розділи, доповнюючи власними думками. Тепер оригінальність дисертаційного дослідження має становити мінімум 90%;

4) у минулі часи дисертаційне дослідження не було чітко структурованим та могло бути написаним у вільному стилі. На сьогодні дотримання методичних рекомендацій є обов'язковим, потребує чіткого структурування тексту на розділи та підрозділи;

5) якість написаного тексту у минулі часи могла бути недостатньою, особливо при обрахунках, оскільки кожен процес проводився вручну. Зараз використовують спеціалізовані програми для обчислень та обробки інформації;

6) тематика тогочасних дисертаційних досліджень була присвячена розвитку тих чи інших особливостей регіону держави. Станом на сьогодні досліджують більш глобальні теми, такі як глобалізаційні процеси, цифровізація бібліотечної та архівної справ, вплив пандемії на ці сфери тощо.

Найбільш актуальним питанням, яке стосується як тогочасного, так і сучасного стану розвитку спеціальності, є інформаційна справа та її складники.

Особливо важливим є виявлення взаємозв'язку між інформацією та знаннями, документами й знаннями, даними й інформацією, інформаційною системою та інформацією тощо. Це п'ять різних, проте взаємопов'язаних понять, об'єднаних в єдину структуру.

Інформація як першочерговий складник – це більш широке поняття, що стосується визначення об'єктів, їх особливостей, властивостей, поточного стану. Інформацію повинна сприймати інформаційна система у процесі обробки [18].

Інформаційна система виступає як механізм зчитування інформації, це сукупність технічного забезпечення, яке здійснює обробку інформації, її зберігання для того, аби досягнути кінцевої мети – задовольнити потреби користувачів в отриманні якісної інформації. Це поняття тісно пов'язане із інформацією, а також знаннями, документами та даними, які функціонують в інформаційній системі [19].

Ще одним не менш важливим складником є знання, які людина отримує під час здійснення обробки інформації. Знання – частка інформації, яку суб'єкт спроможний проаналізувати, зрозуміти та отримати різними способами [20]:

- 1) шляхом здобуття власного досвіду;
- 2) здобувши ступінь освіти, наприклад, доктора філософії;
- 3) шляхом спілкування з іншими суб'єктами;
- 4) дослідивши проблематику певної сфери життєдіяльності людини, написавши відповідну наукову публікацію.

Знання виступають у ролі невід'ємного складника, оскільки їх отримання є головною метою здобуття ступеня доктора філософії. Проте ще однією важливою метою є поширення та розвиток цих знань, які аспіранти популяризують у власних дисертаційних дослідженнях. Адже написання дисертації – це використання вже наявних знань, як основи дослідження, проте із розширенням або доповненням певних питань, які допоможуть науці надалі розвиватися.

Далі розглянемо документ як частину, що функціонує в інформаційній системі. Документ варто вважати інформацією, яка відтворюється за допомогою

матеріального носія [21]. Мета документа не буде досягнута, якщо інформація лише зберігатиметься на документі. Вона повинна містити знання, які передаватимуться у просторі.

А також необхідно зауважити, що дані виступають у ролі важливої частини інформаційної діяльності. Дані відрізняються від інформації на документів формою подання та відтворення, адже дані відтворюють переважно у цифровому, візуальному, звуковому форматах [22]. Можуть зберігатися на різних носіях, наприклад, дисках.

Варто звернути увагу на взаємозв'язок цих п'яти понять. Будь-яка діяльність починається із виникнення думки про фіксування інформації, далі виникає необхідність інформацію відтворити у вигляді даних, здійснити обрахунок, потім з цієї інформації та даних людина може черпати знання. Ці знання для подальшого передавання виникає необхідність відтворити на документі. Кінцевим результатом виступає обробка документів інформаційною системою. Вони усі об'єднані єдиною ціллю – врахування потреб користувача. Необхідно відтворити неподільність цих понять у графічному вигляді на рисунку 1.1.

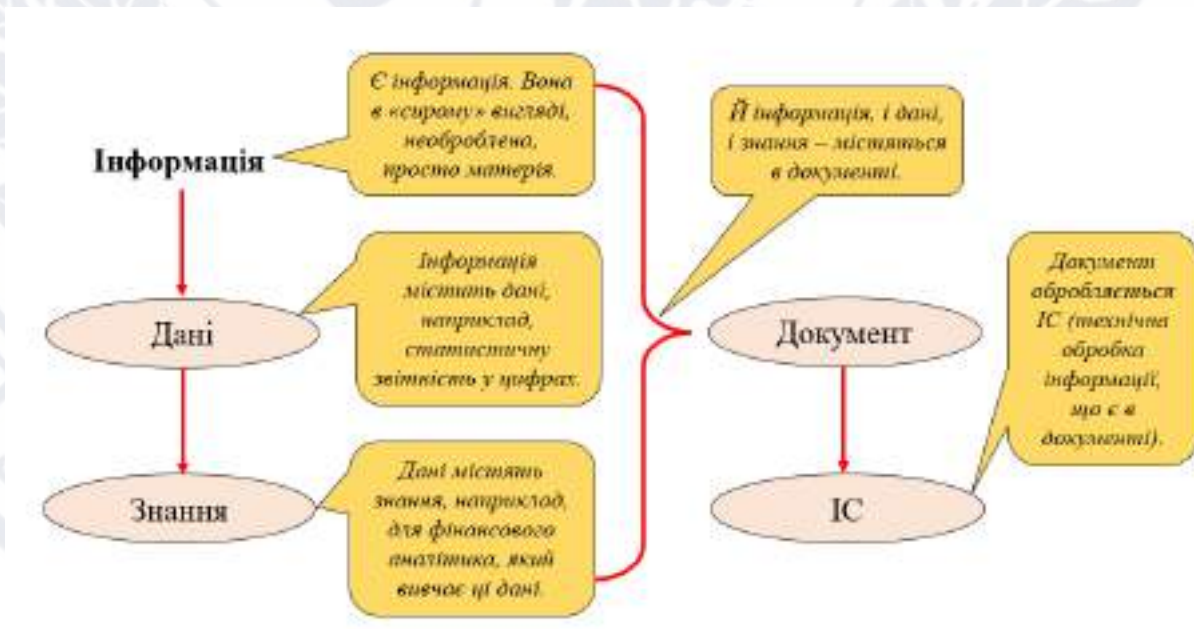

Рисунок 1.1 – Взаємозв'язок п'яти шаблів інформаційної діяльності

Отже, інформаційна діяльність була менш популярною, наприклад, у 60-х роках ХХ століття, оскільки тогочасний науково-технічний прогрес не міг

надати можливості у повному обсязі. На сьогодні інформація є найбільш досліджуваним питанням, яке цікавить більшість аспірантів на ряду із бібліотечними чи архівними виданнями, які також належать до класу «документів».

1.2. Особливості зарубіжного досвіду навчання докторів філософії

Правильно побудований процес навчання в аспірантурі є запорукою економічного зростання будь-якої країни. Міжнародний досвід навчання аспірантів зосереджений на тому, аби підготувати висококваліфікованих кадрів, покращити систему освіти та дослідницьку базу. Проте цей процес розпочався у різних країнах у різний період. Наприклад, у Великобританії аспірантура мала вагоме значення та існувала від початку відкриття перших навчальних закладів. Цей науковий ступінь є неподільним, наприклад, якщо в Україні доктори філософії – це здобувачі третього рівня освіти, то у Великобританії – це окрема структура освіти без поділу на рівні.

Навчання в аспірантурі є запорукою більш поглибленого вивчення певної проблематики та її усунення, наприклад, якщо мова йде про екологічні, правові, соціальні, політичні проблеми. Наприклад, у США освітній процес аспірантів став доступним для більшої кількості осіб та набув характеру масовості, попит на отримання ступеня за останні п'ять років значно зріс, про що свідчать статистичні дані, зображені на рисунку 1.2.

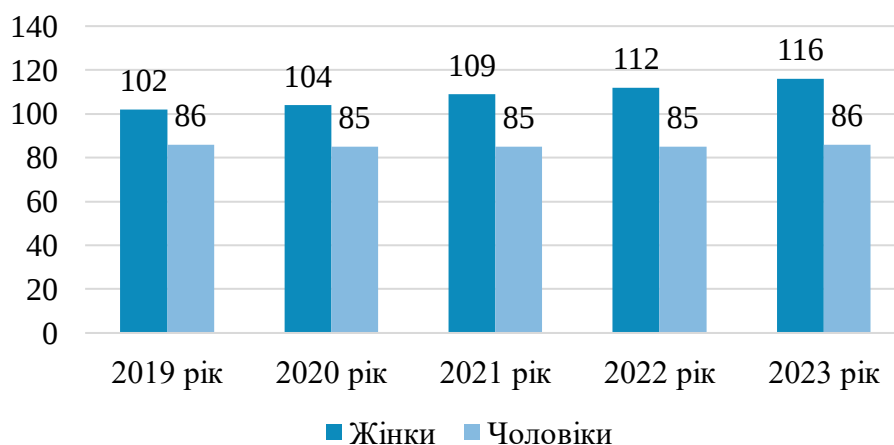

Рисунок 1.2 – Кількість аспірантів, зарахованих на навчання у США [23]

Чоловіки переважно поповнюють ряди технічних спеціальностей, на відміну від жінок, які обирають гуманітарний напрям освіти. Кількість здобувачок вищої освіти щороку зростала, проте контингент чоловіків становив 85-86 осіб.

Варто зауважити, що гуманітарне спрямування (культура) користується популярністю серед PhD. Особливо багато докторів філософії у галузі документознавства та інформаційної справи у Сполучених Штатах. Розглянемо статистичні дані, надані на рисунку 1.3.

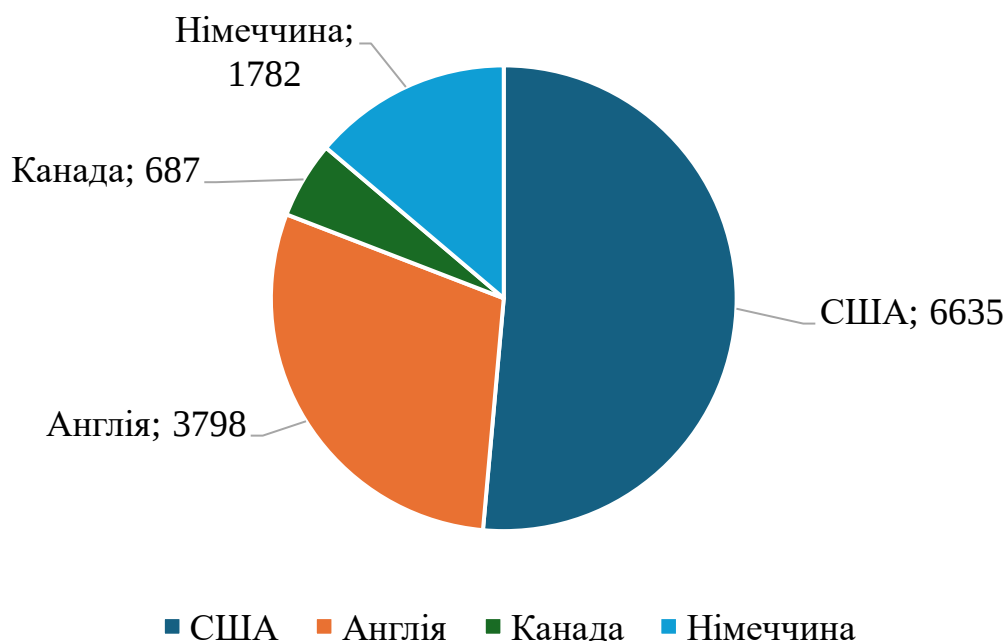

Рисунок 1.3 – Кількість аспірантів, які навчаються за напрямом «Культура» (з 1 по 4 роки підготовки) станом на 2020 рік [24]

Варто зауважити, що Сполучені Штати тримають першість із набору докторів філософії, велика кількість здобувачів – 6635, друге почесне місце посідає Англія (3798), третє місце – Німеччина (1782) і четверте місце – 687.

Залежно від держави, у якій здійснюється підготовка, підхід до освітнього процесу різниться. Наприклад, в США програма орієнтована на здобувача освіти, а у Франції на керівницький склад ЗВО [25]. У Данії більшу увагу приділяють саме дослідженню, виділяють велику кількість коштів для впровадження їх результатів. Відповідно, освітні програми у цих країнах відрізняються. У США більша частка освітніх компонентів відведена на

співпрацю із викладачем або науковим керівником, у Данії більше на самоосвіту, оскільки дослідження аспірант виконує або в університетській, або у власній лабораторії. У Франції освітня програма має більше навантаження, покладеного більшою мірою на наукового керівника, тобто, окрім контролювання підопічного аспіранта, викладач проводить також і лекційні та практичні заняття.

З огляду на досвід таких країн, як США, Данія і Франція, варто визначити основні критерії якості навчання в аспірантурі, які в тій чи іншій мірі присутній у практиці кожної з країн (рисунок 1.4.):

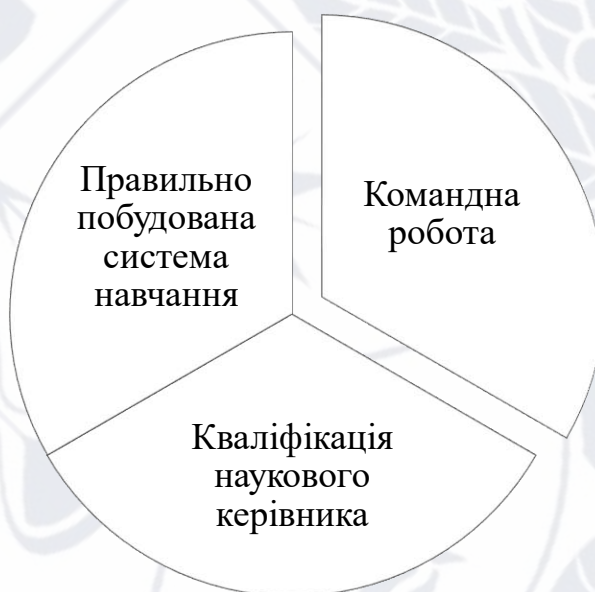

Рисунок 1.4 – Критерії якості навчання в аспірантурі (зарубіжний досвід)

Правильне поєднання цих трьох критеріїв стане запорукою ефективної підготовки докторів філософії. Позитивний досвід варто відзначити у європейських країнах, у яких зріс попит на програми обміну досвіду (програми мобільності). Україна також бере активну участь у програмах обміну, проте між європейськими країнами цей процес більш налагоджений. Проте у Європі прослідковується певна проблема щодо кількості здобутих ступенів за певним фахом, наприклад, економічного спрямування. Загалом також існує проблема працевлаштування за фахом, а також проблема відсутності бажання продовжувати рух кар'єрною драбиною за отриманим ступенем. Переважна більшість аспірантів, які отримали технічний ступінь освіти, продовжують

проведення наукових досліджень, у той час, як представники культурного напрямку частіше обирають інші сфери діяльності. Ця проблема виникла у зв'язку зі значною потребою у додаткових навичках. Сучасні й провідні компанії зацікавлені у тому, аби взяти на роботу особу, яка має ступінь освіти, оскільки такий майбутній працівник вже має багато здобутих навичок. Головною навичкою вважають саме вміння здійснювати науково-пошукову роботу.

Рівень аспірантури в країнах ЄС або США знаходиться на достатньо високому рівні та відповідає стандартам якості освіти. Здобуття цього ступеню, особливо у сфері інформаційної діяльності, є необхідним для того, щоб:

- 1) сприяти розвитку критичного й абстрактного мислення PhD;
- 2) навчити аспірантів бути більш гнучкими та конкурентоспроможними;
- 3) навчити працювати як у команді, так й індивідуально.

У зарубіжній діяльності PhD дотримуються семи «золотих правил» організації освітнього процесу (рисунок 1.5).

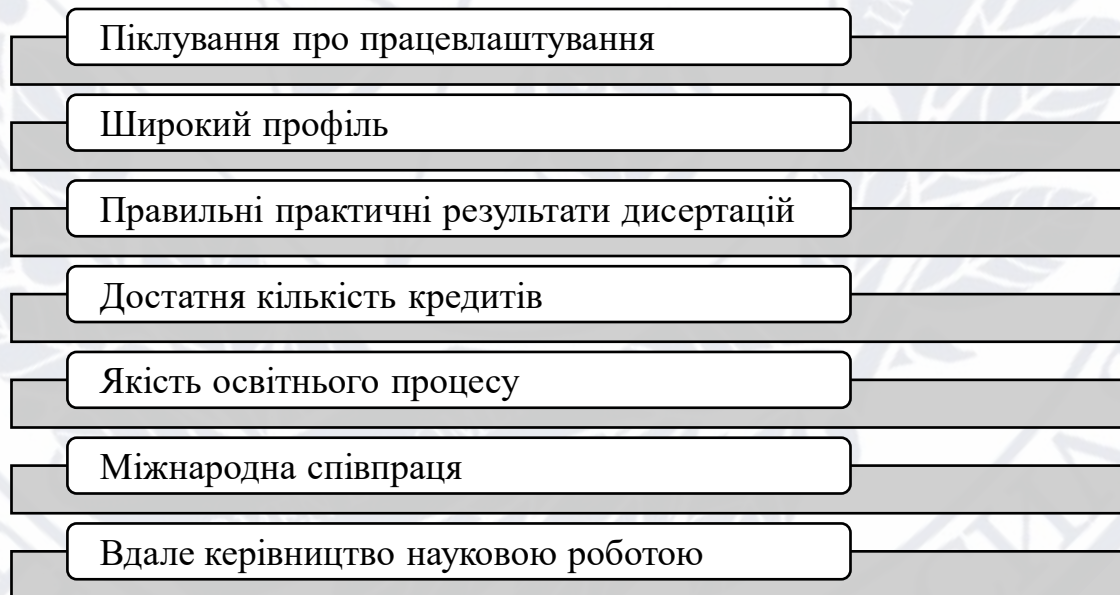

Рисунок 1.5 – Золоті правила організації освітнього процесу PhD [26]

Перше правило виконується у повному обсязі, оскільки відносно невелику кількість докторів філософії (на відміну від бакалаврів) легше працевлаштувати та рекомендувати на робоче місце. Також переважна більшість корпорацій, наприклад, Apple, вимагають для заміщення окремих вакантних посад наявність

диплому третього ступеню та гарантують високу оплату [27]. Працевлаштуванням як у Європі, так і в США займаються спеціально утворені комітети або органи, також науковий керівник може надати письмову рекомендацію, відділ аспірантури ЗВО також може долучитися та здійснити витяг результатів здобувача за період проходження підготовки.

Друге правило гарантується через вибіркові компоненти, залучення консультантів із інших країн для проведення лекцій чи семінарів. Широкий профіль розвиває кругозір, критичне мислення, а також допомагає визначитися із сильними та слабкими сторонами.

Третє правило полягає у тому, аби правильно впровадити власну розробку, наприклад, розробити сайт бібліотеки. Це правило гарантує 100% захист дисертації «захист без захисту», оскільки практична розробка – це вже є готове дослідження. Якщо його запатентовано і воно приносить користь – результат багаторічної роботи аспіранта цілком помітний.

Четверте правило полягає у тому, аби у кожній спеціальності була різна кількість кредитів, враховуючи специфіку та потреби. Наприклад, для гуманітарних наук, особливо, інформаційної й документаційної справ, достатня кількість кредитів – 36. До 20 кредитів виділяють на загальні компоненти, а 16 – вибір PhD.

П'яте правило полягає у постійному моніторингу та оцінці процесу освіти [28]. Без залучення опитувань неможливо виявити проблемні моменти, а також позитивні. У європейській практиці є нормою шляхом прямого діалогу цікавитися у здобувачів про їх враження від: дисциплін, наукового керівника, викладачів, проведення додаткових заходів (зустрічі зі стейкхолдерами, конференції), корисність практичної підготовки та практичних занять тощо.

Шосте правило – це поняття про мобільність або «навчання за обміном» [29]. Аспірант може брати участь у будь-якій програмі, не залежно від специфіки, оскільки беруться до уваги власні знання. Наприклад, якщо доктор філософії має знання у сфері журналістики та цікавиться цією сферою, він зможе взяти участь навіть, якщо навчає технічну наукову сферу.

І останнє – сьоме правило. Воно зберігає актуальність протягом усіх років підготовки: від початку затвердження теми й до виходу на захист. Важливо, аби науковий керівник володів знаннями у законодавчій сфері (був ознайомлений із нормативною базою), правильно організовував час та план роботи зі здобувачем, контролював на усіх етапах написання дисертації підопічного, а також здійснював підготовку до самого захисту (допомога у зборі документів). Без цих послідовних дій аспірант може втратити багаторічну працю, тому постійна комунікація із науковим керівником – запорука успіху.

Європейські країни відповідально ставляться до підготовки майбутніх викладачів та дотримуються усіх вимог, законодавства та правил. Також забезпечують підопічним комфортне навчання. У світі існує достатня кількість ЗВО, які готують PhD зі спеціальностей, які пов’язані із бібліотеками, архівами або інформаційною справою. Всього існує 19 заклади освіти, які мають відкриті бакалаврські програми за цим спрямуванням [30]. Кількість навчальних закладів представлено на рисунку 1.6.

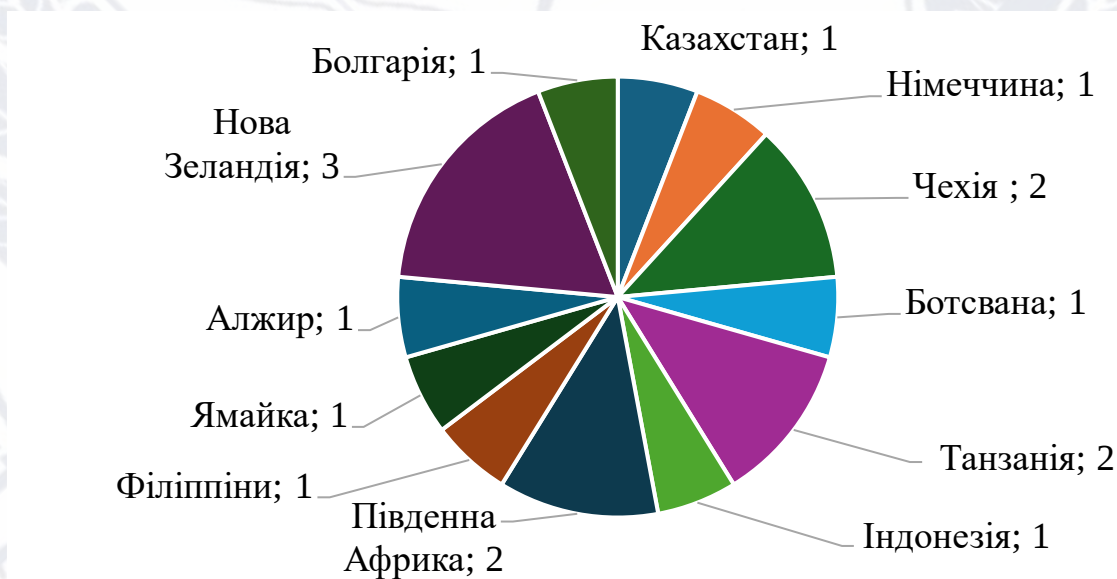

Рисунок 1.6 – Кількість навчальних закладів, які готують бакалаврів

Щодо магістерських програм, то їх показник більший та становить – 50 закладів освіти. Кількість навчальних закладів представлено на рисунку 1.7.

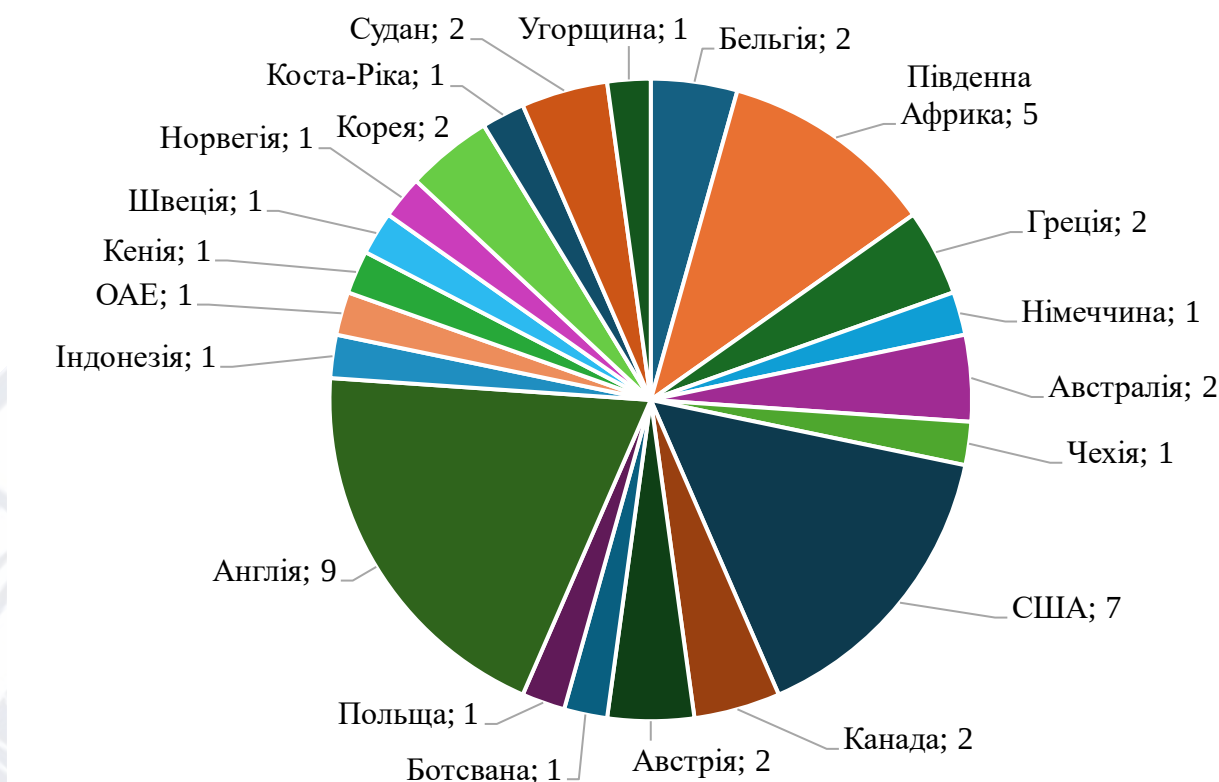

Рисунок 1.7 – Кількість навчальних закладів, які готують магістрів [31]

На відміну від бакалаврських програм, кількість магістерських за фахом інформаційної справи, бібліотечної та архівної справ переважає. Найбільша кількість у Сполучених Штатах, Південній Африці та Англії.

Якщо перейти до розгляду кількості аспірантських програм, то необхідно зауважити, що їх кількість менша та становить 11 закладів [32]. Найбільше ЗВО у США – три заклади. Кожна програма докторів філософії має власну специфіку. Наприклад, у Кенії інформаційна діяльність має назву «інформаційна наука», а також бібліотекознавча справа. У Канаді назва ідентична до української. В Африці – бібліотечна справа та інформатика. У Сполучених Штатах – або це лише бібліотекознавство, або із залученням інформаційних наук. У Кореї освітня програма має назву «архіви та інформація», а у Китаї – книгознавство. Отже, вплив інформації переважає та є суттєвим. Детально розглянемо графічно представлену інформацію про кількість та поширення PhD за цим напрямом (рисунок 1.8.).

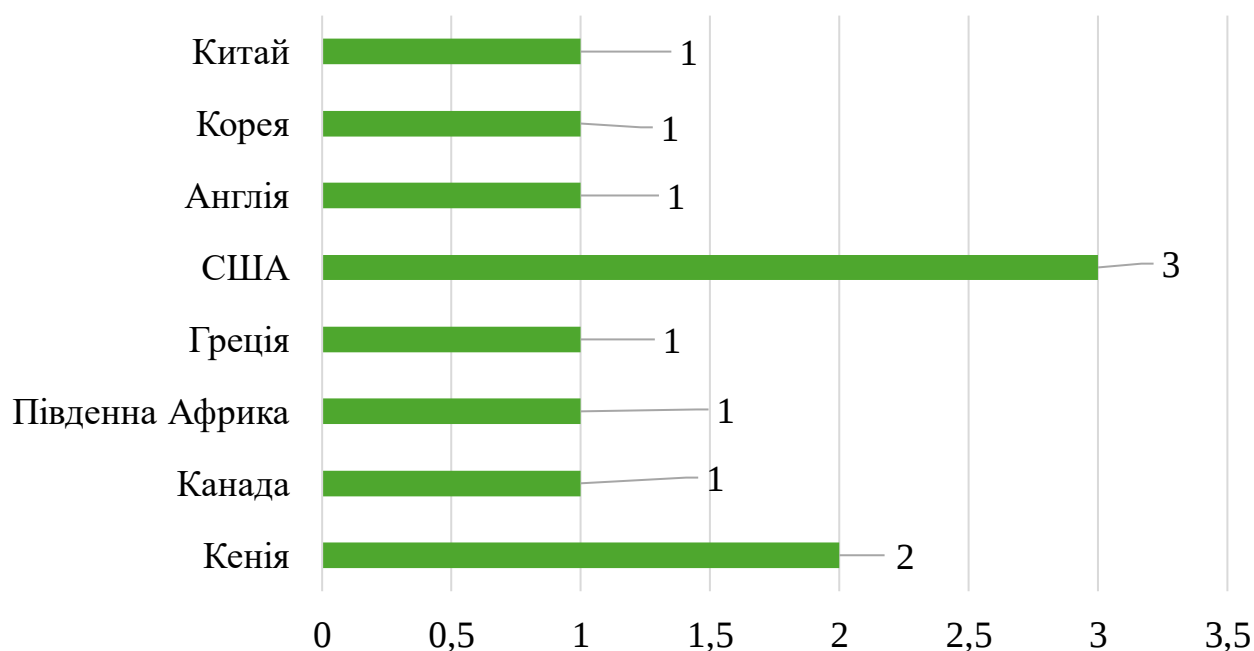

Рисунок 1.8 – Кількість навчальних закладів, які готують аспірантів [32]

Отже, варто зазначити, що спрямування «культури» у Європі та світі в цілому має вагомим значення. Вивчати інформаційну, архівну та бібліотечну діяльності досить актуально станом на сьогодні. Залучення предметів, пов'язаних із культурним напрямом, у сфери, які напряду з нею не пов'язані – це важливий крок до розвитку суспільства в цілому. Часто виникають дискусійні моменти у зв'язку із впровадженням таких дисциплін, як філософія, мистецтвознавство, культурологія у навчальну програму аспірантів. Проте розширення кругозору є запорукою розвитку людини як особистості. Зосередження на вузькій спеціалізації – це помилкова дія, яка може призвести до того, що науковець буде не спроможним змінити сферу діяльності. У ХХІ столітті необхідно розвивати набуті навички й знання, навчатися новому, і лише у цьому разі доктор філософії зможе бути конкурентоспроможним на ринку праці.

Доктори філософії за фахом інформаційної справи, архівної справи та бібліотечної діяльності – це прогресивні науковці, які зможуть принести користь та зробити вагомий внесок у розвиток суспільства як в Україні, так і закордоном.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ОСВІТНЬО-НАУКОВОЇ ПІДГОТОВКИ PhD В ДОКУМЕНТАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

2.1. Аналіз освітньо-наукового процесу PhD із документознавства

Процес навчання докторів філософії поділяється на освітній та науковий [33]. Координуванням цих двох складників займається спеціально утворений структурний підрозділ – відділ аспірантури, який проводить адміністративну та організаційну роботу із аспірантами: починаючи від формування контингенту, прийому документів для вступу і завершуючи врученням диплому.

Проте організація процесу підготовки потребує значний витрат часу, зусиль та залучення додаткових можливостей. Для ефективної організації роботи заклад вищої освіти використовує інформаційно-комунікаційні технології, наприклад, розміщує необхідну інформацію на спеціально розробленому сайті. Це може окремо створений сайт лише для докторів філософії, де публікують актуальну інформацію. В Україні кожен вступник, особливо іноземець, може отримати якісну та безоплатну консультацію, яка стосується особливостей освітнього процесу, а також відносно процедури вступу як із використанням ІКТ, так і при особистому спілкування. Мова йде про якісне надання інформаційних послуг відділом аспірантури будь-якого ЗВО. Стан надання інформаційних послуг може різнитися залежно від вищого навчального закладу.

Переважає більшість університетів протягом 2021-2024 років піддавалася оновленню освітньої системи, тобто, проведено низку організаційних робіт для покращення роботи відділу та підготовки аспірантів. Ці заходи склалися з виконання таких процедур:

- 1) проведення методичних семінарів щодо організації навчання;
- 2) оновлення локальних документів: шаблонів, положень;
- 3) оновлення ОНП із внесенням змін до переліку дисциплін;

- 4) проведення опитування серед докторів філософії щодо організації освітнього процесу;
- 5) проведення відкриття нових спеціальностей;
- 6) моніторинг кадрового забезпечення відділу;
- 7) проведення додаткових курсів (наприклад, мовних);
- 8) створення плану для майбутнього розвитку.

Організація наукового процесу передбачає визначення основної мети, до якої варто наблизитися. Головною метою виступає формування професіоналів, готових до підкорення наукового простору, здатних до самокритики та самоаналізу, зацікавлених у побудові новітнього освітнього середовища. Проте мета може бути досягнута лише після визначення та усунення основних недоліків, розуміння перспектив та сильних сторін, тобто, після формування вдалого SWOT-аналізу (таблиця 2.1., 2.2.).

Таблиця 2.1 – SWOT-аналіз (переваги та недоліки) щодо організації підготовки аспірантів з інформаційно-документаційної справи

Переваги	Недоліки
1. Наявність висококваліфікованого адміністративного та викладацького складу. 2. Інформатизація процесу навчання. 3. Тісні зв'язки із кафедрами ЗВО. 4. Залучення здобувачів до академічної мобільності. 5. Практика подвійних дипломів та залучення іноземних викладачів до освітньо-наукового процесу. 6. Позитивна динаміка вступників до аспірантури, якість контингенту аспірантів, затребуваність пропонувань ОНП. 7. Мотивація до активної співпраці з усіма підрозділами Університету. 8. Прозоре оцінювання умінь, навичок та здібностей здобувачів.	1. Брак коштів для проведення науково-дослідної роботи. 2. Переважання бюрократії, затримки у роботі відділів, які заважають роботі із аспірантами. 3. Високе навантаження докторів філософії.

Таблиця 2.2 – SWOT-аналіз (можливості та загрози) щодо організації підготовки аспірантів з інформаційно-документаційної справи

Можливості	Загрози
1. Можливості дистанційного вступу і навчання іноземних здобувачів та слухачів підготовчого відділення. 2. Запрошування лекторів та експертів. 3. Залучення іноземних викладачів в освітній процес та наукову діяльність (подвійне наукове керівництво). 4. Використання лабораторної бази провідних ЗВО світу для проведення наукових досліджень. 5. Проходження безкоштовного навчання в іноземних ЗВО у рамках двосторонніх угод про співпрацю.	1. Конкуренція між закладами освіти. 2. Воєнний стан. 3. Скорочення фінансування. 4. Часті законодавчі зміни щодо підготовки у аспірантурі. 5. Зменшення контингенту здобувачів. 6. Обмеження щодо можливості дистанційного вступу. 7. Плинність кадрів через низький рівень оплати праці співробітників у сфері освіти та наявність привабливих пропозицій за кордоном.

Необхідно зауважити, що кількість недоліків невисока, проте кількість загроз, які можуть виникнути у будь-якому навчальному закладі, переважає, окремі пункти не підлягають швидкому та найближчому вирішенню, тому це може уповільнювати розвиток наукової діяльності та її ефективній організації.

Для часткового вирішення або коригування проблемних питань необхідно визначити ряд заходів, необхідних для впровадження в освітньо-наукову діяльність: глобальне оновлення системи освітньої роботи, оновлення соціальних цілей, покращення наукового та освітнього простору.

Глобальне оновлення системи освітньої роботи ЗВО. Необхідно вивчити можливості кадрового забезпечення чинних і нових освітніх програм на предмет наявності сертифікатів про володіння викладачами як іноземною, так і українською мовами. Також дослідити досвід проектної та міжнародної діяльності, наявності контактів та ініціатив міжнародної співпраці.

Необхідно також подбати про можливість міждисциплінарного підходу до освіти із залученням іноземних лекторів, які допоможуть як здобувачам, так і викладачам: покращити знання мови, покращити практичні навички із фаху,

розширити горизонти світосприйняття, здобути додаткові комунікаційні навички.

Ще одним необхідним заходом виступає збільшення кількості викладання дисциплін іноземною мовою. Тобто, якщо навчальна дисципліна передбачає подачу інформації англійською мовою – необхідно дотримуватися цього регламенту, не переходячи на українську.

Далі варто перейти до питання акредитування ОНП. У цьому питанні необхідно звернутися до більш до європейського досвіду, який дасть змогу правильно сформувати оновлення акредитаційного процесу програм. Для аналізу варто розглянути англійську та американську моделі, які використовують подібні підходи, проте реалізують їх різними способами.

Англійські університети та інститути здійснюють акредитацію програм докторів філософії шляхом проведення внутрішнього аналізу, проте із застосуванням контролю збоку вищих органів. У Британії попередньо проводять зовнішній аудит інших навчальних закладів, де проводять навчання PhD, цим займаються переважно гаранті ОНП. Згодом, проаналізувавши переваги та недоліки, виклики та досвід університетів-партнерів, переходять до залучення зовнішніх фахівців для внутрішньої акредитації ОНП. Проте відсоток залучення цих фахівців поки недостатній, оскільки цю модель акредитування поступово розвивають. Більша частка все ж відводиться на самостійний аналіз. Британський досвід поширюється також на країни Південної Америки та Німеччини, там також практикують такий підхід.

У Сполучених Штатах цей процес повністю відсторонений від зовнішнього контролю уповноваженими органами, тому весь процес здійснюють власними зусиллями гарантів, деканів та працівників кафедр. Уповноважений орган, міністерство, не втручається у процес акредитування, лише констатує факт отримання освітньою програмою сертифікату та вносить цю інформацію до бази даних. Варто зазначити, що у США немає офіційного органу або комісії з акредитації, як в Україні, отже, єдиний орган, якому підпорядковуються ЗВО – це Міністерство освіти. Ця модель діє лише у Сполучених Штатах [34].

Для того, аби визначити, досвід якої моделі необхідно почерпнути для української практики, необхідно врахувати потреби українських навчальних закладів. Визначити, наскільки децентралізований підхід буде доцільно впроваджувати. Потрібно врахувати те, що розвиток освітніх програм докторів філософії розвивається повільніше, ніж бакалаврських або магістерських програм. Проте протягом 2023-2024 навчального року вже було зроблено багато кроків на зустріч новим звершенням, прямуючи до демократії та децентралізації. Тому поступово можливо впроваджувати англійську модель, оскільки вона частково контрольована та більше підходить для української практики. Швидка децентралізація може викликати хаос та якість підготовки програм може знизитися. Без жодного контролю досить важко буде об'єктивно оцінювати якість освітніх програми [34].

Соціальні цілі ЗВО. У загальному значенні мова йде про відкриття нових освітніх послуг для аспірантів, незалежно від їх віку та наукових інтересів. Необхідно акцентувати увагу на віковій категорії, оскільки, на відміну від студентів, вік аспірантів варіюється у межах 25-45 років. Такий віковий розрив є нормальним, оскільки третій ступінь освіти здобувають у разі необхідності кар'єрного зростання або викладацької практики. Необхідно, аби адміністративною частиною, відділом із підготовки PhD, було здійснено збір статистичних даних про індивідуальні особливості здобувачів, це потрібно для організації додаткових завдань, зображених на рисунку 2.1.

Рисунок 2.1 – Оновлення соціального підходу ЗВО [35]

Більш вузьким завданням варто вважати залучення зацікавлених у змінах здобувачів третього ступеню освіти. Основна ідея полягає у запрошенні їх до обговорень проблемних моментів організації процесу навчання та залученні їх до розробки концепції освіти у локальному ЗВО, де вони проходять підготовку. Доктори філософії зацікавлені у тому, аби їх навчання проходило якісно, а також вони володіють інформацією про проблемні моменти навчання. Можливо допустити їх до запровадження нових освітніх послуг, окремим з яких можуть бути наступні:

- 1) спільні подорожі здобувачів окремих спеціальностей як по Україні, так і за кордон;
- 2) забезпечення виконання запитів іноземних ЗВО стосовно особливостей контингенту, особливо, якщо доктор філософії здобуває освіту за програмою подвійних дипломів в Україні та європейській країні;
- 3) забезпечити ведення документації двома мовами (українською та англійською, можливо, запропонувати ще одну іноземну мову), оскільки щороку контингент іноземців зростає. Наприклад, у Харківській державній академії культури досить багато аспірантів – громадяни Китаю. Тому доцільно, аби формування іноземного контингенту було злагодженим та враховувало особливості здобувачів, які також здійснюють вагомий внесок у розвиток освіти України;
- 4) запровадження концепції «навчання протягом усього життя» із залученням підтримки ЗВО. Мова йде про відкриття курсів, які здобувачі зможуть проходити у вільному режимі та самостійно планувати час для проходження курсів [36].

Покращення наукового та освітнього простору аспірантів. Необхідно подбати про зміцнення наукового простору університету. Проаналізувати активність вступу за останні роки та запропонувати до впровадження карту розвитку. Мова йде про запровадження дорожньої карти розвитку спеціальності, орієнтованої на документаційну, архівну та бібліотечну справи. Розробка дорожньої карти передбачає слідуванню певних етапів (рисунок 2.2.) .

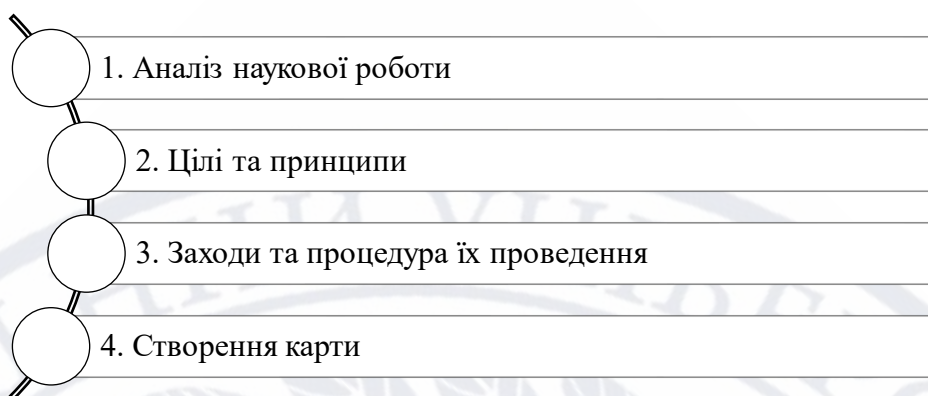

Рисунок 2.2 – Етапи дорожньої карти

1) Будь-який процес розпочинається зі збору інформації та аналізу стану розвитку програми. Найбільш ефективним методом збору інформації є проведення опитування докторів філософії у ЗВО, в яких здійснюється підготовка за інформаційно-документаційним спрямуванням. Необхідно дослідити задоволеність співпрацею із науковим керівником. Далі потрібно розглянути потреби ринку у цій галузі, кількість викладацького складу та недостачу кадрів на кафедрах. Приділити увагу інформаційному забезпеченню університету (інформаційна відкритість, доступ до баз даних, бібліотечних ресурсів тощо). Найбільш популярні бібліотечні ресурси, використовувані у ЗВО, розміщені на рисунку 2.3.

Рисунок 2.3 – Бібліотечні ресурси, використовувані у ЗВО [37], [38]

2) Наступним кроком є визначення головної та другорядних цілей щодо покращення наукового складника спеціальності. Основна ціль – оновлення підходу до формування індивідуального плану, акцентування уваги на професійних здібностях та знаннях аспіранта. Другорядні цілі – це: розвиток

практичних навичок з бібліотечної та архівної справ; розвиток наукової думки шляхом створення інформаційних центрів, аналізу документів.

3) Конкретними заходами варто вважати співпрацю бібліотек чи архівів з ІТ-компаніями, проведення практик на базі цих компаній для здобувачів. Проходження практики для освітян – це велика частина дисертаційного дослідження, оскільки практика допомагає у написанні практичної частини роботи. Потрібно, аби аспіранти вони пов'язати дисертації із новітніми інформаційними рішеннями, займалися розробкою та впровадженням її у життя.

4) Лише на четвертому етапі можна перейти до самої реалізації дорожньої карти, яка допоможе зробити навчання більш систематизованим (рисунок 2.4.)

Покращення освітньо-наукового складника для аспірантів (2024-2025 р.р.)			
січень	ПРУ	ПР	ОРП
лютий	ПР	УПР	
березень	ПОС	УПР	
квітень	ПОС		
травень	ПО		
червень	СК	УПР	
липень	СК	УПР	
серпень	СК	УПР	
вересень	ПРУ	ОРП	
жовтень	ПОС	ПР	
листопад	ПО	ПР	
грудень	ОРП		

**Умовні позначки*

Проведення опитування
Потреби ринку (аналіз)
Перевірка технічного устаткування
Уточнення плану роботи
Створення курсів
Оцінка ризиків та проблем

ПО
ПР
ПРУ
УПР
СК
ОРП

Рисунок 2.4 – Дорожня карта покращення наукового складника спеціальності

«Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

* розроблено для виконання дипломної роботи

Отже, спираючись на дорожню карту розвитку наукового складника спеціальності, потрібно звернути увагу на те, що протягом повного календарного року відділ аспірантури спільно із науковими керівниками повинен проводити постійний моніторинг [39]. У січні та вересні необхідно проводити перевірку технічного устаткування, оскільки у ці місяці починаються навчальні семестри. У січні, лютому, жовтні та листопаді відділ аспірантури та наукові керівники повинні дослідити ринок, визначити, які напрями для написання наукових публікацій будуть найбільш актуальними. У лютому, березні, червні, липні та серпні необхідно уточнювати план наукової роботи, можливо, необхідне коригування теми дисертації. Проведення курсів відведено для літнього періоду, оскільки у цей час аспіранти мають вільний від дисертації час. І останнє – оцінка ризиків та проблем (січень, вересень та грудень), її необхідно проводити на початку навчальних семестрів, аби швидко виявити та усунути проблемні моменти до звітнього періоду.

2.2. Шляхи вдосконалення освітньо-наукових програм PhD із документно-інформаційної діяльності

Будь-яке вдосконалення спершу розпочинається із аналізу вже наявної та відпрацьованої структури, у цьому випадку, аналіз освітнього складника підготовки аспірантів та його якості. Потрібно з'ясувати, яка частка освітніх компонентів виділяється на самоосвіту, яка частка потребує обговорень із викладачами, а яка частка відводиться на міждисциплінарний підхід. Проведений аналіз дасть змогу перейти до наступного кроку – пропозицій щодо вдосконалення освітніх компонентів.

В Україні досить невелика кількість ЗВО, які надають можливість навчатися докторам філософії, проте рівень підготовки достатній. У кожного закладу освіти різна кількість кредитів, проте вона варіюється від 30 до 60 кредитів.

Освітня програма у бібліотеці імені В. І. Вернадського передбачає усього 45 кредитів [40]. Велика кількість дисциплін вказує на те, що вагомому значення

набуває для підготовки здобувачів саме освітня діяльність, тобто, близько 50% становить навчання, а решта відсотків – наукова діяльність (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3 – Спрямування дисциплін 1

№ дисципліни	Характеристика	Кредити
Дисципліна 1	Вивчає особливості науково-дослідної роботи, наукових проектів та вимог до їх оформлення	3
Дисципліна 2	Методика використання навичок з ІТ у роботі бібліотечних систем	3
Дисципліна 3	Вивчення особливостей роботи із сучасними сервісами	3
Дисципліна 4	Історія, теорія і практика бібліотечної діяльності	4
Дисципліна 5	Практика викладання навчальних дисциплін	2
Дисципліна 6	Особливості архівних документів	4
Дисципліна 7	Вивчення іноземної мови	8
Дисципліна 8	Вивчає особливостей філософії як науки	6
Дисципліна 9	Психологічні особливості викладання дисциплін студентам	6
Дисципліна 10	Дисципліна за вибором 1	3
Дисципліна 11	Дисципліна за вибором 2	3
Всього:		45

Щодо вибірових дисциплін, то виділяють чотири основні напрями: інформація та комунікація, обробка документів, управління, архівне та бібліотечне спрямування (рисунок 2.5.).

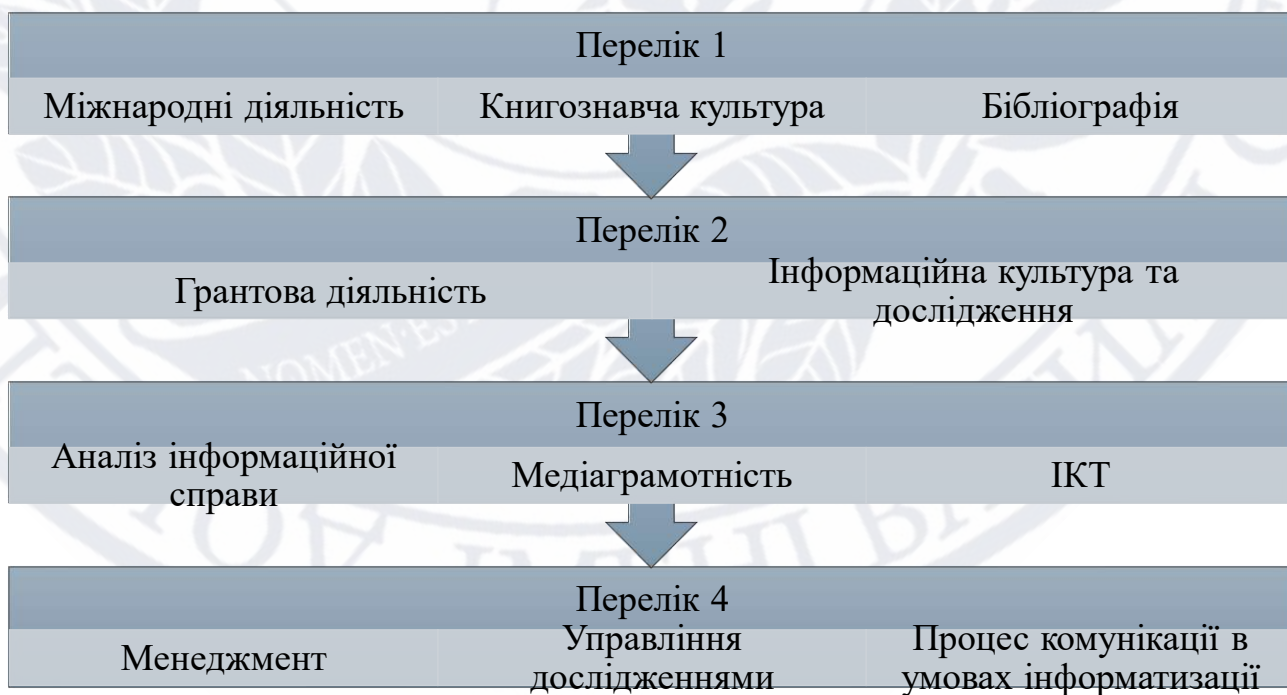

Рисунок 2.5 – Перелік вибірових дисциплін у бібліотеці імені В. І. Вернадського

Отже, цією освітньою установою було передбачено вивчення не лише вузькоспеціалізованих дисциплін, але й вибірових компонентів, які пов'язані зі спеціальністю. Відсоток міждисциплінарних дисциплін досить низький. Це може бути пов'язано із тим, що установа не є навчальним закладом, а є бібліотечним фондом, тому більшість компонентів пов'язані із бібліотечною справою. Кількість кредитів, відведена для перших двох років підготовки помірна та повинна виконуватися докторами філософії із дотриманням чітких дедлайнів.

Освітня програма у Харківській державній академії культури для докторів філософії спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» використовує більшу кількість кредитів, відведену законодавством для підготовки – 90 кредитів, це 18 обов'язкових дисциплін і 6 вибірових. Така кількість може бути зумовлена вузькою спеціалізацією ЗВО на галузі «Культура» [41].

У Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв кількість кредитів дорівнює 50, частка обов'язкових компонентів становить вісім дисциплін, а вибірових – два [42]. Навантаження, відведене для аспірантів, відповідає вимогам чинного законодавства та передбачає вивчення таких компонентів (таблиця 2.4.):

Таблиця 2.4 – Спрямування дисциплін 2

№ дисципліни	Характеристика	Кредити
Дисципліна 1	Особливості філософії як науки	4
Дисципліна 2	Академічне письмо (іноземною мовою)	9
Дисципліна 3	Практика	4
Дисципліна 4	ІТ у наукових дослідженнях	4
Дисципліна 5	Інформація у суспільстві	3
Дисципліна 6	Дослідження бібліотечних та архівних структур	3
Дисципліна 7	Культурна спадщина певного краю	3
Дисципліна 8	Підготовка проекту із виконання дисертації	6
Дисципліна 9	Дисципліна за вибором 1	7
Дисципліна 10	Дисципліна за вибором 2	7
Всього:		50

Варто зауважити, що найбільшу кількість дисциплін для аспірантів відведено у Харківській державній академії культури, а найменшу кількість – у

Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв. Освітній процес у цих закладах освіти відбувається онлайн, тому частка, відведена на самоопрацювання, досить висока. Фактично кожна із дисциплін потребує детального самостійного вивчення. Частка міждисциплінарного підходу досить низька та потребує розширення горизонтів, оскільки докторам філософії у майбутньому стане необхідно розробляти власні дисципліни. Частка інформаційної та архівної діяльності також дуже низька, переважна більшість як обов'язкових, так і вибіркового компонентів, присвячена бібліотечній справі. Ця проблема може виникати через нестачу кадрів науково-методичних працівників, які знають предмет та проблематику розвитку інформаційної та архівної справ.

Отже, необхідно подбати про розвиток освітнього складника, аби він допомагав майбутнім викладачам розвивати сферу професійних та особистих інтересів та запровадити ряд рішень:

- 1) змінити перелік вибіркового дисциплін, зробити його більш розширеним;
- 2) здійснити набір науково-методичних працівників та викладачів, оскільки один викладач не може спеціалізуватися на семи дисциплінах одночасно (або розподілити навантаження між працівниками інших факультетів);
- 3) проводити моніторинг вивчення освітніх складових.

РОЗДІЛ 3.

ФОРМУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ТРЕНДІВ У ДОСЛІДНИЦЬКІЙ РОБОТІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА»

3.1. Особливості процедури захисту та захист вітчизняних та зарубіжних дисертаційних досліджень

Проведення науково-дослідної роботи здобувачів третього ступеню освіти – це відповідальна робота, яка потребує додаткової концентрації уваги, потребує значних витрат часу та фізичних й розумових зусиль. На сьогодні освітньо-науковий процес докторів філософії займає більшу частину освітнього процесу загалом. У відсотковому відношенні частка навантаження становить близько 70% та визначається внутрішніми документами університету. Аспірант працює над власною дисертацією не протягом чотирьох років, відведених законодавством України для підготовки PhD, а повних трьох років, оскільки останній четвертий рік відведений для процедури виходу на захист та захист власної дисертації. 30% відводять на освітню складову, – це два повних роки підготовки (I та II рік підготовки PhD). Відповідно, аспірант витрачає багато часу на дисертаційне дослідження, обсяг якого становить 300-400 сторінок основного тексту (не враховують додатки та список використаних посилань), та отримує переважно знання із теорії та практики викладання навчальних дисциплін, іноземної мови та окремих спеціалізованих дисциплін, які знадобляться у викладацькій практиці. Для цього у кінці першого року підготовки доктор філософії обирає дві або три дисципліни вільного вибору (залежно від кількості кредитів), які допоможуть йому: глибше розкрити предмет дисертаційного дослідження, визначити, який напрямок більше підходить йому у межах наукових та професійних інтересів, аби далі йти за цим напрямом та готуватися до докторської дисертації (за бажанням, оскільки підготовка докторської дисертації потребує ще більшого вкладу часу та зусиль). Щодо докторської

дисертації, то варто зазначити, що для її написання необхідно після навчання в аспірантурі протягом п'яти років займатися написанням власної праці за межами навчального закладу. Лише з плином повних п'яти років здобувач або вже повноцінний викладач матиме право вступати до докторантури. На час вступу до докторантури здобувач четвертого ступеня освіти повинен надати передбачуваному науковому консультанту чорновий варіант дисертації. Без цієї вимоги вступ до докторантури буде неможливим. Термін підготовки у докторантів становить два повних роки підготовки. Після відрахування із докторантури здобувач (викладач) може вийти на захист докторської дисертації протягом пів року, обрати будь-який навчальний заклад для проведення захисту дисертації. Згодом до пів року здобувачеві (викладачеві) потрібно очікувати на результат оцінювання його здобутку та процедури захисту, наданий МОН. Після того, як Міністерство освіти і науки України надає відповідь, науковий ступінь доктора наук може бути присвоєний, ЗВО видає диплом державного зразка.

Дисертаційне дослідження доктора наук відрізняється глибиною дослідження предмета, а також обсягом. Також необхідною умовою для вступу до докторантури є підготовка наукових публікацій, кількість яких повинна становити не менше 20 одиниць, з яких більша частина – це фахові статті [43]. Приймальна комісія ЗВО проводить перевірку наукових публікацій, здійснює їх оцінку та приналежність до тієї галузі науки, яку обрав майбутній доктор наук, а також перевірку проводить передбачуваний науковий консультант. Науковий консультант – це наставник доктора наук, який допомагає здобувачу у доопрацюванні дисертації. За бажанням докторант може відмовитися від призначення наукового консультанта й доопрацьовувати роботу самостійно. На відміну від доктора філософії (доктора мистецтв), призначення наукового керівника для яких є обов'язковою умовою.

Щодо докторів філософії, то варто наголосити, що два перші роки підготовки відводять на освітній складник, з яких аспірант будь-якої спеціальності витрачає у сукупності 4-5 місяців на виконання освітніх компонентів, відведених навчальним планом тобто, відвідування занять,

виконання самостійної роботи, тестування, модульні контролі, підготовка до іспитів та заліків тощо. Відповідно, з 36 місяців, які становлять 100%, витрачають переважно 4-5 місяців (залежно від навчального закладу та ОНП, розробленими навчальною частиною, кафедрою), це близько 20%. 4-5 місяців – це умовна кількість, оскільки кожен заклад вищої освіти індивідуально формує графік навчального процесу, наприклад, це можуть бути 3 навчальні тижні підряд, а можуть бути два місяці. Це питання індивідуально вирішує викладач навчальної дисципліни та відділ аспірантури ЗВО.

Результатом навчання в аспірантурі є підготовлене згідно методичних рекомендацій закладу вищої освіти дисертаційне дослідження, яке є вичерпним та повною мірою відображає суть та проблематику, досліджувану здобувачем ступеня доктора філософії [44]. Необхідною вимогою до дисертації є її актуальність та наукова новизна, яка не перетинається із іншими дослідженнями на подібну тематику, оскільки має унікальні висвітлені результати чотирьохрічної праці. Без наукової новизни мета, якої бажає досягнути дисертант, не є дійсною, а сама дисертація не може розглядатися для допуску до захисту.

Однією із особливостей дисертаційного дослідження є обов'язкове долучення апробації, яка має становити близько 40-50% наукової діяльності здобувача. Чим більше виконаних тез, статей, патентів (відповідно до тематики дисертації), тим краще зростає ймовірність успішного проходження звітування у проміжний та підсумковий періоди, які є запорукою допущення аспіранта до виходу на захист дисертації. Кожен семестр аспіранти звітують про виконану роботу, в якій зазначають: відсоток виконання дисертації, запланований на рік підготовки, успішність виконання освітньої складової, а також публікації. Це дуже важливий аспект, оскільки у разі невиконання або часткового виконання доктор філософії атестується спершу умовно, а вдруге може бути відрахований з аспірантури за невиконання плану. Навчальний заклад самостійно визначає кількість умовних звітувань у аспіранта, може бути визначено, що для

відрахування достатньо буде лише одного умовного звітування. Цей аспект керівник ЗВО погоджує із науковим керівником.

Навчання в аспірантурі – це відповідальний крок науковця до відкриття нових аспектів науки, а також до надання права викладання. За бажанням науковець, який хоче отримати право на викладання, може почати займатися викладацькою практикою без здобуття ступеня доктора філософії, проте у ролі асистента. Наприклад, здобувачі 3 та 4 років підготовки вже можуть працювати асистентами, проте для кар'єрного зростання їм необхідно отримати науковий ступінь.

Отже, перед тим, як перейти до дослідження питання вітчизняних (українських) наукових досліджень у галузі «Культура» зі спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», необхідно визначити окремі питання щодо проведення захисту дисертаційних досліджень, а також розкрити питання особливостей написання дисертаційних досліджень в Україні та у світі.

Будь-яка галузь науки для того, аби здійснювати власну роботу, потребує законодавчого регулювання. З 2024 року шифр спеціальності та назва змінено. Цю спеціальність було поділено по різних галузях знань. На сьогодні є дві суміжні спеціальності: «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» (галузь культури та гуманітарних наук) та спеціальність «Секретарська та офісна справа» (галузь бізнесу та адміністрування) [45]. Перша спеціальність доступна у різних ступенях освіти (від фахового коледжу до третього ступеня освіти – аспірантури), освіту за другою спеціальністю можливо здобути лише у фахових коледжах. Варто зазначити, що ця спеціальність акцентує увагу відтепер на бібліотечному складнику, буде збільшено кількість навчальних дисциплін, пов'язаних із бібліотечною справою. Будуть сформовані нові освітні компоненти, які навчатимуть майбутніх фахівців краще розуміти роботу бібліотечних систем, установ, а також документів. Як й було раніше, інформаційний складник є не менш важливим, оскільки інформація та документація – це візитні картки, які допомагають здобути необхідні навички для роботи у будь-якій сфері.

Будь-яка галузь потребує комбінування трьох китів – гроші, документи та комунікація із людьми. Не існує жодної сфери життєдіяльності, в якій не було б документного складника, оскільки гроші – це також документи, це інформація, зафіксована на матеріальному носії, виконана із використанням сучасного цифрового обладнання шляхом накладення зображень, тексту та голограми. Голограма – це зображення, яке має тривимірну будову та накладається за допомогою лазера [46]. Тому знати, розуміти та уміти опрацьовувати інформацію на документах – це важлива навичка.

Отримавши суміжні знання, наприклад, у сфері юриспруденції, фахівець із документознавства відмінно та блискуче зможе відрізнити справжній документ від підробки, виявити порушення у оформленні нормативних документів, виявити правильність або неправильність використання реквізитів. Наприклад, накладання печатки на підпис є некоректним, оскільки підпис повинен бути чітко зображеним та краще буде помітно, чи підроблявся документ, чи ні. Завіряння у нотаріуса медичних довідок та документів є неможливим, тому що завіренню підлягає певний перелік документів, в який не входять результати проведення обстежень.

Усі вище зазначені особливості необхідно знати, оскільки лише тоді фахівець із інформаційної діяльності та документознавства може заявляти про це та вважатися спеціалістом у цій сфері. Тому у власних дослідженнях доктори філософії цієї спеціальності можуть використати абсолютно будь-який вид документа та зробити його предметом дослідження, навіть документи зі сфери медицини.

Розглянемо іноземний досвід підготовки та дисертаційних досліджень у цій галузі знань, оскільки закордоном навчанню бібліотекарів, архівів та фахівців із інформаційної діяльності присвячують багато часу та вважають цю сферу досить престижною. Багато часу та зусиль докладають для того, аби зберегти безцінний скарб людства – знання, зафіксовані у книгах, журналах, газетах тощо. Переважна більшість закордонних програм мають міждисциплінарний підхід до навчання у аспірантурі. В Україні поступово починають також впроваджувати

міждисциплінарність, оскільки це розширює горизонти науковця, робить його дослідження збагаченим цікавими відкриттями. Звичайно, тенденція до поглиблення у певну сферу життєдіяльності також має право на існування, проте вона має й негативні сторони, наприклад, навчаючись сім років у медичній сфері та не здобуваючи додаткові уміння, знання та навички, випускник може стикнутися із обмеженням у виборі професії, оскільки через брак знань та досвіду він не зможе не лише прогресувати в іншій сфері, а й увійти в неї. Його на ринку праці легко зможуть замінити інші більш досвідчені фахівці, для яких міждисциплінарний підхід – це спосіб життя. Вузькість мислення – це швидше негативне сприйняття світу, оскільки з таким фахівцем у колективі буде важко працювати.

Тому програма міждисциплінарності й використовується у таких країнах, як Канада, США, Англія, Колумбія, Індія тощо, оскільки у таких програмах здобувачі ступеня доктора філософії матимуть змогу отримати одразу два дипломи за прискореним терміном навчання й обрати галузь, яка більше подобається. В Україні такий спосіб навчання лише набирає оберти після освітньої реформи, згідно з якою здобувачі вступатимуть не на певну спеціальність, а на галузь знань. Наприклад, абітурієнт обрав галузь знань «Культура...», а через кілька років навчання зможе поглиблено вивчати курс, який йому більше до снаги, наприклад, «Богослов'я», «Філологія», «Історія та археологія» тощо. Освіта в Україні поступово відходить від усталених та застарілих форм, а починає поглинати новий досвід провідних країн світу. Варто зазначити, що більша частина освіти у світі є менш доступною, показник кількості студентів та аспірантів досить низький через вартість навчання та обмежену кількість місць, проте, незважаючи на це, показник наукових відкриттів у різних галузях більший, ніж в Україні, яка має вузьку спеціалізацію.

Це досить цікаве питання для дослідження, наприклад, соціологів, проте більш ймовірно, що причиною такого зростання є обрання аспірантом на ранньому етапі без втрати часу та грошей напрямом, який зацікавив та який можна наслідувати. Можливий підбір тематики дисертації таким чином, аби вона

стосувалася кількох сфер одночасно. В Україні також є така змога, проте за виключенням кількох вимог:

- 1) наприклад, змінювати напрям фаху, за яким навчається особа, особливості першому році підготовки, неможливе за вимогою МОН;
- 2) вибір іншої спеціалізації можливий у тому разі, якщо визначена тема дисертації стосується кількох спеціальностей одночасно, в іншому випадку необхідне уточнення або заміна теми.

Заміна теми дисертаційного дослідження передбачає відмову від попередньо зібраних даних та джерел інформації, також анулюються попередньо написані публікації дисертанта, оскільки їх тематика повинна бути наближеною до поточної теми дисертації. Цієї вимоги варто дотримуватися, оскільки при введенні інформації про склад разової спеціалізованої вченої ради та реєструванні дослідження в інформаційній системі Національного агентства із оцінювання якості освіти МОН перевірятиме кожну деталь без виключення, аби не допустити можливої фальсифікації, підробки інформації, порушення вимог, визначених законодавством України.

У світовій практиці ця процедура є дещо спрощеною, проте не кожен аспірант вважає, що вона є простішою за ту, яку пропонують в Україні. Існує достатньо поширена практика захисту під назвою VIVA, вона досить популярна у Великобританії, проте набирає обертів й у інших країнах світу [47]. Комісія із захисту дисертації – це група науковців, які оцінюють якість написання роботи та її захист, проте ця ж комісія займається захистом прав аспіранта у тому разі, якщо оригінальність його дослідження було піддано сумнівам як безпідставним, так й у тому разі, якщо плагіат все ж було виявлено. Вони виступають у ролі адвокатів та дбають про те, аби робота, яка містить близько 80 000 слів (для порівняння – стандартне книжкове видання має 30 000 слів, тобто одна дисертація – це дві книги середнього розміру). Звичайно комісія із захисту дисертації зацікавлена у тому, аби аспірант здобув науковий ступінь, оскільки це впливає на імідж ЗВО.

В Україні також питання плагіату та понесення відповідальності за нього покладається як на аспіранта, так й на голову, рецензентів та опонентів (склад разової спеціалізованої вченої ради), а також на наукового керівника, оскільки:

1) доктор філософії, у роботі якого було виявлено плагіат, за невиконання дисертації повинен бути відрахований за невиконання індивідуального навчального плану. Відрахування у такому разі є обов'язковим, оскільки, як правило, 4 рік підготовки (рік виходу на захист дисертації) є вирішальним для аспірантів, він відводиться для підбиття підсумків та підготовки до процедури захисту, тому фізично аспірант не зможе оновити інформацію у власному дослідженні або її доопрацювати.

2) науковий керівник протягом двох років не зможе виконувати обов'язки наукового керівника, оскільки не матиме права протягом цього періоду писати дисертації із аспірантами. Усі PhD цього наукового керівника будуть передані іншим науковим керівникам, це питання узгоджується на вченій раді факультету та Вченій раді ЗВО.

Проте в Україні немає передбачуваної процедури захисту дисертанта шляхом залучення членів разової ради, наприклад, як у Великобританії. Можливо подати апеляцію та розглянути це питання у судовому порядку. Отже, український досвід щодо академічної доброчесності досить суворий та не лояльний до здобувача третього ступеню освіти.

Ще одна не менш важлива особливість VIVA – це усний захист. Зрозуміло, що українська практика також передбачає усний захист, проте із залученням доповіді та презентації результатів роботи у вигляді графіків, таблиць тощо. VIVA – це трохи інший підхід, оскільки він передбачає лише усну доповідь. Іншими словами – аспірант бере участь у захисті роботи, як в усному іспиті, де члени комісії ставлять запитання, а аспірант відповідає на них. Не витрачається час на доповідь від самого здобувача, хоча в Україні стандартний регламент – 10-15 хвилин (залежно від теми дисертації). VIVA більш схожий на співбесіду, у буквальному сенсі має переклад «живий голос». Спершу цей вид захисту був

запроваджений для докторантів, проте зараз став популярним і для магістрів, і для аспірантів.

Ефективність цього підходу доведено на 100%, оскільки за допомогою нього перевіряється аспірант на те, чи дійсно робота написана саме ним. Ця процедура схожа на методику «мозкового штурму», оскільки доктору філософії дають досить мало часу на відпочинок, питання ставлять одне за іншим. Якщо доктор філософії справді писав самостійно роботу – у такому разі він з легкістю дасть відповіді на усі запитання, не замислюючись.

Згідно цієї процедури призначають двох учасників комісії із захисту (в Україні це п'ять осіб) – це внутрішній екзаменатор та зовнішній. Зовнішній займається організаційними моментами захисту, внутрішній – мозковим штурмом та підготовкою запитань до захисту. Після того, як організаційний комітет отримав дисертація на перевірку, у PhD є два місяці для підготовки до VIVA. У разі, якщо немає можливості призначити внутрішнього екзаменатора, у такому разі призначають двох зовнішній та запрошують незалежного експерта, який буде проводити опитування. Ця особа обирається деканом факультету згідно його компетентності та суміжності напряму дослідження.

Здійснювати захист можна, обравши особистий формат або відеоконференцію, проте у разі обрання другого варіанту за аспірантом закріплюють незалежного екзаменатора, який буде знаходитися в одному приміщенні із PhD. Тривалість такої процедури не має обмежень, на відміну від української практики, де стандартний час захисту становить: для аспірантських дисертацій – 2-2,5 години, для докторських дисертацій – 4-4,5 години.

Досвідом Великобританії активно користуються й інші європейські країни, проте США має власні особливості щодо процедури захисту та захисту дисертацій [48].

Термін підготовки триває від 3 до 6 років (залежно від спеціальності, гуманітарні науки навчаються менше, ніж природничо-математичні). Для вступу необхідно мати середній бал диплому бакалавра за шкалою 4 бали – 2,7 до 3,9,

та диплом магістра (без обмежень). Особливістю аспірантури США є те, що достатньо мати диплом бакалавра.

Американські вступники повинні також підтверджувати рівень володіння англійською мовою, надаючи при вступі результати IELTS. Тривалість навчання може бути розтягнута до 10 років, оскільки достатньо популярно в цій країні брати паузи в освітньому процесі, навіть, якщо термін підготовки становить 6 років. В середньому на виконання дисертації витрачають часу від 2 до 8 років. Окремі освітні програми навіть не передбачають захисту, особливо, якщо вони містять патенти та ці розробки потроху впроваджують у реальне життя. У такому разі зрозуміло, що предмет дослідження розкрито повною мірою і без захисту.

Серед найбільш популярних спеціальностей у США є такі (рисунок 3.1):

Рисунок 3.1 – Найбільш популярні спеціальності у США

На ряду із суто технічними спеціальностями перебуває бізнес-адміністрування, частку якого викладають аспірантам, які навчаються за фахом інформаційної діяльності та документознавства. В окремих ЗВО бізнес-адміністрування є основною освітньою програмою.

Процедура захисту, якщо вона передбачена, потребує утворення комісії із захисту, яка складається із викладачів кафедри, на якій навчається аспірант. Сам процес динамічний, триває у режимі активного обговорення, проте із залученням демонстраційних матеріалів та доповіді. У разі, якщо дисертація потребує доопрацювання, комісія повертає її на доопрацювання. Тобто, фактично аспірант, врахувавши зауваження, може далі писати за тією ж темою без повторного вступу, погодження нової теми тощо. Цей підхід дуже лояльний, проте із іншого боку необхідний, особливо для таких спеціальностей, як біомедична інженерія, хімічна інженерія тощо. Іноді не вистачає інформації для розкриття теми, у такому разі необхідно її завершити, аби здобути ступінь повноцінно, а робота приносила користь суспільству.

Розглянувши провідний зарубіжний досвід, необхідно зазначити, що в Україні зберігся підхід до науки у законсервованому вигляді, оскільки історія показує, що від початку утворення аспірантури за часів СРСР й до сьогодні мало що зазнало змін. Відбувається певний застій, який необхідно оновити та додати новизни.

Проте у порівнянні із зарубіжними країнами, українська підготовка має позитивні та корисні моменти щодо процедури підготовки до захисту та самого захисту, які необхідно вдосконалити. Підготовка PhD має чітко систематизований та регламентований порядок згідно українського законодавства. Будь-яке порушення збоку здобувача освіти, наукового керівника або членів разової ради тягне за собою накладення відповідальності у вигляді анулювання результатів чотирьохрічної роботи над дисертацією.

Підготовка спирається на такі нормативно-правові акти (таблиця 3.1):

Таблиця 3.1 – Нормативно-правова документація щодо особливостей підготовки докторів філософії

№	Назва нормативно-правового документа
1.	Постанова КМУ від 23 березня 2016 р. № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» [49]

2.	Постанова КМУ від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» [50]
3.	Постанова КМУ від 17 листопада 2021 р. № 1197 «Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів» [51]
4.	Наказ МОН від 07 лютого 2024 року № 134 «Про затвердження Положення про порядок відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, та надання їм академічної відпустки» [52]

Також здобуття освіти керується Єдиною державною електронною базою з питань освіти, відомості про навчання у ній також зазначають. Відомості мають наступні особливості:

- 1) персональна інформація здобувача освіти (П.І.Б., ЗВО, факультет, форма підготовки (денна, заочна), форма фінансування (бюджет, контракт);
- 2) термін підготовки;
- 3) відомості про відрахування (причина, дата і номер наказу про відрахування);
- 4) фактичний стан здобувача: навчається, термін підготовки закінчено, ступінь доктора філософії надано тощо;
- 5) військово-обліковий документ (тимчасове посвідчення, військовий квиток).

Тобто, будь-яка особливість, що стосується навчання PhD ретельно фіксується у ЄДЕБО. Без внесення даних у ЄДЕБО вважати здобувача таким, який навчається, неможливо [53].

Проте доктори філософії станом на сьогодні вступають згідно процедури, яка передбачена університетом, на відміну від бакалаврів чи магістрів, які реєструються на ЄВІ (єдиний вступний іспит) та ЄФВВ (єдине фахове вступне випробування), вступають за допомогою подачі заявки через «Електронний

кабінет вступника» чи застосунку «Дія», оскільки у цьому році відбулося оновлення процедури навчання загалом.

Окреме оновлення щодо процедури вступу до аспірантури відбулося у 2024 році, відтепер PhD вступають також за результатами ЄВІ, проте процедуру фахового вступного випробування у ЗВО збережено.

Однак ситуація із вступними випробуваннями покращилася та стала більш об'єктивною з 2023 року, коли запровадили тестування за допомогою системи Moodle, оскільки таким чином потенційний абітурієнт більш прозоро оцінюється та його знання можна буде підтвердити, здійснивши запит до відділу аспірантури щодо отримання друкованого екземпляру результатів тестування.

До 2023 року вступники проходили усну співбесіду перед екзаменаційною комісією, відповідали на питання з білету. Оцінювання умінь, знань, навичок та здібностей майбутнього доктора філософії проводили за допомогою таких дисциплін, як філософія, іноземна мова (рівень B2) та фахового предмету.

Щодо процесу підготовки до захисту та самого захисту, то відділ аспірантури ЗВО діє згідно нормативної бази України, відхилень від якої бути не може. Тобто, система має централізований та лінійний характер, повністю регламентованих та контрольований вищим органом, таким як міністерство, відносно навчального закладу та його діяльності.

Для підготовки до захисту дисертацій аспірантами може бути застосований розроблений алгоритм, який дозволяє автоматично вираховувати важливі дати щодо захисту та процедури підготовки. Початкова дата вираховується від дати написання заяви про презентацію роботи та може бути обрана таким чином, аби до завершення навчання залишилося мінімум пів року.

Цей алгоритм має назву – «Календар підготовки до захисту». Суть його полягає у тому, аби прискорити роботу відділу аспірантури та знизити ризик людського фактору (рисунок 3.2).

Інструкція					Позначення
1.	Виставити початкову дату (жовта клітинка)				початкова дата
2.	Звернути чи число в колонці Днів знаходиться в діапазоні, зазначеному в коментарі (навести на клітинку)				робочі дні
3.	Перевірити чи автоматично розраховані дати не випадають на вихідні (якщо так, змінити число в колонці Днів)				календарні дні
4.	Стрілками справа позначено що після чого робиться, і від чого відраховуються дні (також видно у формулах колонки Дата)				ключова подія
5.	Готово :)				

Дата	День	Днів	Формулювання з постанови (закону)	Дія	Посилання
29.11.2024	Пт	0	звертається до структурного підрозділу закладу, що виконує відповідну освітньо-наукову програму та здійснює підготовку здобувача, з письмовою заявою про отримання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації. До заяви додаються дисертація в друкованому вигляді та електронній формі, наукові публікації (або їх копії), в яких висвітлено наукові результати дисертації, довідка про виконання освітньо-наукової програми та висновок наукового керівника (керівників)	Заява до структурного підрозділу на рахунок проведення публічної презентації	261, п.25
30.12.2024	Пн	31	З метою надання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації не пізніше ніж через місяць з дня надходження заяви проводиться публічна презентація здобувачем наукових результатів дисертації та її обговорення на засіданні базового структурного підрозділу закладу, що виконує відповідну освітньо-наукову програму та здійснює підготовку здобувача.	Презентація результатів на розширеному засіданні кафедри	261, п.26
13.01.2025	Пн	14	Результати обговорення та проведення презентації відображаються у висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації, який підписується головуючим на засіданні структурного підрозділу закладу. Висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації надається здобувачеві не пізніше ніж протягом двох тижнів з дня проведення презентації.	Позитивний висновок про наукову новизну	261, п.26
27.01.2025	Пн	14	За наявності позитивного висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації здобувач звертається до вченої ради закладу, в якому він виконав освітньо-наукову програму, з письмовою заявою про утворення разової спеціалізованої вченої ради не пізніше ніж протягом двох тижнів з дня отримання зазначеного висновку.	Подача заяви на утворення вченої ради	261, п.27

Рисунок 3.2 – Календар щодо підготовки до захисту

* розроблено для виконання дипломної роботи

Використання такого календаря є досить інтуїтивним. Достатньо ввести необхідну стартову дату й розроблена система автоматично вираховує усі необхідні дедлайни. Наприклад, для аспірантів, які вступили у 2021 році, 2024 рік – це фінішний рік, тому необхідно погодити стартову дату, від якого буде здійснюватися відлік.

Далі, слідуючи нормативно-правовим актам, аспірант має вкласти у відповідні дедлайни та ретельно підготуватися. На погодження дня захисту відводять три дні (рисунок 3.3).

28.04.2025	Пн	39	За результатами вивчення дисертації та наукових публікацій здобувача, зарахованих за темою дисертації, протягом 45 календарних днів з дня оприлюднення інформації про утворення разової ради кожен рецензент подає разовій раді рецензію, а кожен офіційний опонент - відгук, в яких зазначають результати власної оцінки наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача, зокрема новизни представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, їх наукової обґрунтованості, рівня виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.	Остання дата отримання рецензій та відгуків	44, п.22
01.05.2025	Чт	3	Протягом трьох робочих днів з дня надходження до разової ради останньої рецензії (відгуку): разова рада призначає дату, час і місце проведення публічного захисту дисертації. Дата проведення публічного захисту дисертації призначається не раніше ніж через два тижні та не пізніше ніж через чотири тижні з дня надходження до разової ради останньої рецензії (відгуку). Інформація про дату, час і місце проведення публічного захисту дисертації здобувача оприлюднюється на офіційному веб-сайті закладу та вноситься до інформаційної системи; електронні копії рецензій (відгуків) у форматі PDF/A з текстовим шаром з накладенням електронного підпису рецензента (офіційного опонента), що базується на кваліфікованому сертифікаті електронного підпису (з використанням кваліфікованої електронної позначки часу), оприлюднюються на офіційному веб-сайті закладу з урахуванням вимог законодавства з питань державної таємниці та службової інформації,	Призначення дати захисту і оформлення електронних копій рецензентів	44, п.24

Рисунок 3.3 – Погодження дати захисту

* розроблено для виконання дипломної роботи

12.05.2025	Пн	14	Дата проведення публічного захисту дисертації призначається не раніше ніж через два тижні та не пізніше ніж через чотири тижні з дня надходження до разової ради останньої рецензії (відгуку) . Інформація про дату, час і місце проведення публічного захисту дисертації здобувача оприлюднюється на офіційному веб-сайті закладу та вноситься до інформаційної системи;	Найближча дата захисту	44, п.24
15.05.2025	Чт	3	Після прийняття разовою радою рішення про присудження (відмову у присудженні) ступеня доктора філософії заклад: 1) протягом трьох робочих днів оприлюднює рішення разової ради про присудження (відмову у присудженні) ступеня доктора філософії та відеозапис трансляції захисту дисертації на своєму офіційному веб-сайті з урахуванням вимог законодавства з питань державної таємниці та службової інформації. Якщо заклад на своєму офіційному веб-сайті не може оприлюднити відеозапис трансляції захисту дисертації, він оприлюднює відеозапис трансляції захисту дисертації на іншому веб-сайті з можливістю вільного перегляду та обов'язковим оприлюдненням посилання на своєму офіційному веб-сайті;	Рішення про присудження (відмову)	44, п.31
17.05.2025	Сб	5	Після прийняття разовою радою рішення про присудження (відмову у присудженні) ступеня доктора філософії заклад: 2) протягом п'яти робочих днів подає інформацію про результати захисту дисертації до інформаційної системи.	Рішення про присудження (відмову)	44, п.31

Рисунок 3.4 – Організаційні етапи

* розроблено для виконання дипломної роботи

Кінцевим етапом проведення процедури підготовки та захисту є визначення дати наказу про відрахування та наказу про видачу диплому (рисунок 3.5).

17.05.2025	Сб	5	Після прийняття разовою радою рішення про присудження (відмову у присудженні) ступеня доктора філософії заклад: 2) протягом п'яти робочих днів подає інформацію про результати захисту дисертації до інформаційної системи.	Рішення про присудження (відмову)	44, п.31
27.05.2025	Вт	15	На підставі рішення разової ради про присудження ступеня доктора філософії заклад не раніше ніж через 15 та не пізніше ніж через 30 календарних днів з дня захисту дисертації видає наказ про видачу здобувачеві диплома доктора філософії та додатка до нього європейського зразка. Якщо протягом 15 календарних днів з дня захисту дисертації закладом було виявлено порушення встановленої цим Порядком процедури захисту дисертації або до закладу надійшло повідомлення про таке порушення, наказ закладу про видачу здобувачеві диплома доктора філософії видається у разі прийняття вченою радою рішення про залишення рішення разової ради в силі.	Найближча дата наказу про видачу диплома	44, п.33

Рисунок 3.5 – Дата видачі диплому

* розроблено для виконання дипломної роботи

Отже, цю кропітку та відповідальну процедуру можна автоматизувати та зробити більш інформативною, оскільки це прискорить роботу будь-якого відділу аспірантури, який проводить більшу частину організаційної роботи.

Процедура самого захисту дисертації є досить важливою в українській практиці, оскільки вона передбачає детальну фіксацію проведення публічного захисту за допомогою технічного обладнання та засобів проведення конференцій, таких як Zoom. Він став найбільш використовуваною та погодженою платформою для проведення публічних засобів, оскільки усі ЗВО працюють саме з цим продуктом. Відповідно до того, що учасники комісії із захисту дисертації повинні бути запрошені із різних ЗВО, то саме Zoom дозволяє без проблем приєднуватися до конференцій.

Щодо процедури ведення трансляції та запису конференції, то цю адміністративну роботу здійснює відділ аспірантури. Для проведення прямої трансляції у YouTube використовують продукт OBS Studio.

Цей застосунок використовують для прямих трансляцій, він є універсальним та має ряд особливостей (рисунки 3.6, 3.7):

Можливість створення сцен з кількох джерел одночасно

Необмежена кількість сцен

Простота у використанні

Рисунок 3.6 – Можливості застосунку OBS Studio

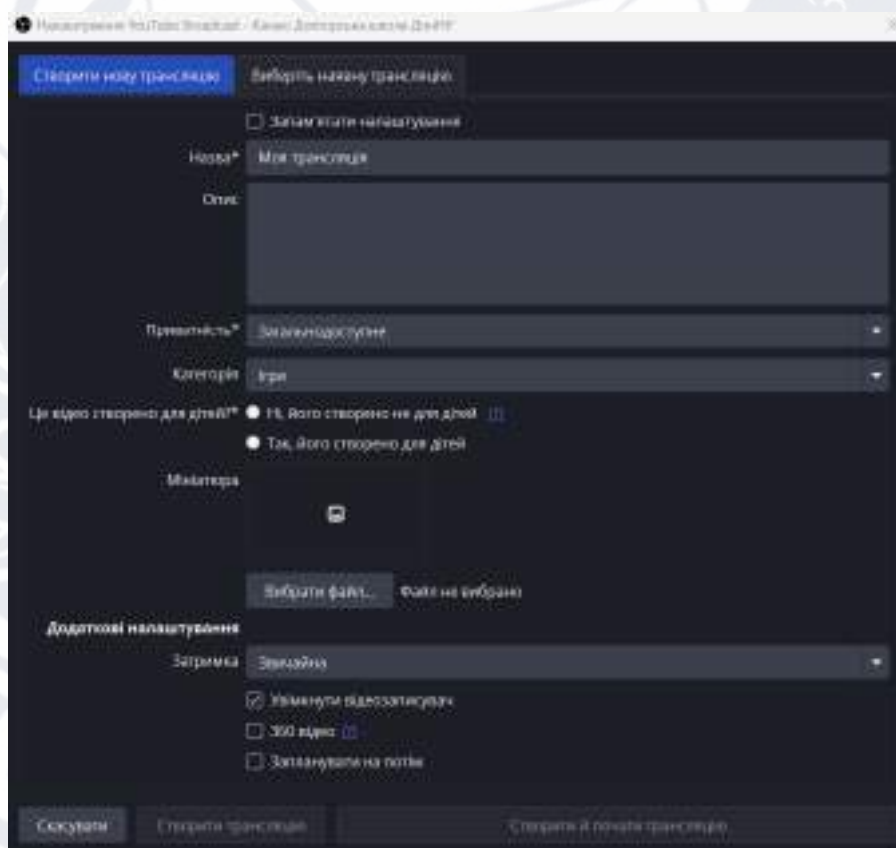

Рисунок 3.7 – OBS Studio для ведення прямої трансляції

Ведення прямої трансляції – це вимога МОН, оскільки з початком повномасштабного вторгнення питання фіксування результатів захисту постало

досить гостро. Відтепер заклад освіти зобов'язаний подбати про проведення цієї процедури таким чином, аби будь-який бажаючий зміг долучитися до перегляду. Проводиться запис захисту дисертації й у самій платформі Zoom, цей запис керівник ЗВО підписує КЕП та передає на зберігання файловий носій відділу аспірантури. Запис зберігається в атестаційній справі до передачі справи доктора філософії в архів.

Отже, варто зазначити, що процедура захисту дисертації та підготовка до неї стала більш оцифрованою та постійно розвивається. Така систематизованість такі переваги:

- 1) достовірність та об'єктивність процедури можна легко довести, оскільки трансляції перебувають у відкритому доступі;
- 2) чіткий регламент допомагає здобувачам освіти бути більш організованими та правильно будувати власний індивідуальний план;
- 3) понесення відповідальності за скоєні неправомірні дії збоку аспіранта – важливий аспект, який допоможе запобігти подібних випадків у майбутньому.

3.2. Поширення фахівців з документознавства та інформаційної діяльності в Україні

Українські заклади вищої освіти стурбовані тим, аби кількість спеціальностей у різних галузях була унормованою та відбувався рівномірний набір здобувачів як I та II ступенів освіти, так і III ступеню. Варто зауважити, що документознавство та інформаційна діяльність також користується попитом, оскільки щороку ряди студентів та аспірантів поповнюються достатньою мірою.

Особливо привабливим складником спеціальності є інформаційна діяльність, оскільки вона надає достатню кількість умінь, навичок та знань для того, аби працювати у будь-якій структурі. Документація, обробка інформації, збір та її поширення присутні у будь-якій сфері життєдіяльності людини.

Не менш важливим є бібліотечна та архівна справи, особливо вона приваблює іноземних здобувачів, які бажають досліджувати практичне,

історичне, культурне значення видань, особливості їх зберігання та систематизацію. Ці два складники спеціальності потребують практичних навичок, уміння працювати із провідними бібліотечними та архівними програмами, базами даних.

Ця спеціальність поділена на три рівні частини: інформаційну, бібліотечну та архівну. Частка кожної з них вагома та неподільна, оскільки у сукупності вони дають здобувачу вищої освіти повне уявлення про майбутні перспективи для працевлаштування та подальших досліджень.

В Україні кількість навчальних закладів, які пропонують абітурієнтам навчатися на цій спеціальності має наступний вигляд (рисунок 3.8) [54].

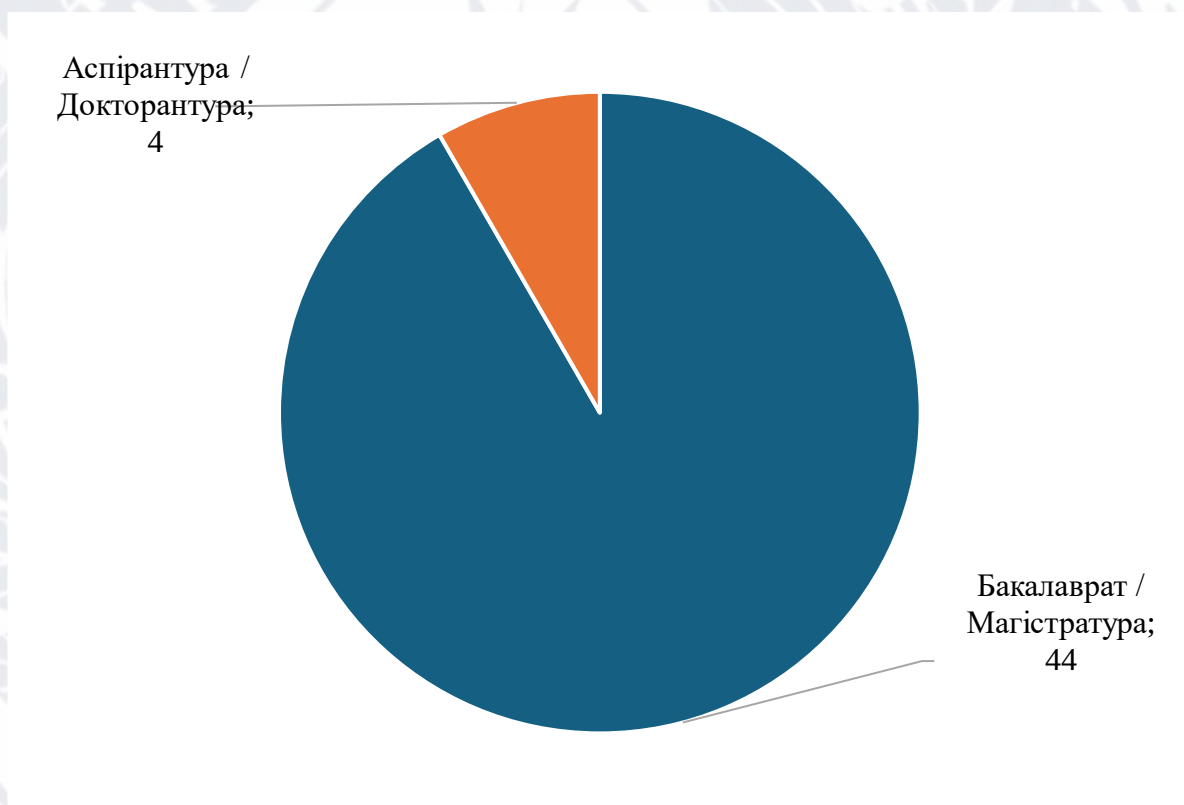

Рисунок 3.8 – ЗВО, які здійснюють підготовку бакалаврів / магістрів та аспірантів / докторантів за інформаційно-документаційним спрямуванням

* розроблено для виконання дипломної роботи

Варто зазначити, що така розбіжна кількість вказує на те, що аспірантура за цією спеціальністю має перспективи до розвитку. Згідно зібраних даних, можна зробити висновок, що переважна більшість ЗВО – це або вузькоспеціалізовані на галузі «Культура», або технічні ЗВО, наприклад, політехнічні інститути. Отже,

вагу інформаційного складника оцінено повною мірою та в таких навчальних закладах акцент роблять саме на ньому. В університетах культури акцентують увагу переважно на бібліотечній та архівній справі, проте не виключають важливості інформаційного складника.

Необхідно зауважити, що поширення спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» розповсюджується на усі обласні центри України, особливо, Центральну та Західну частини України. Розглянемо графік поширення спеціальності в Україна на рисунку 3.9.

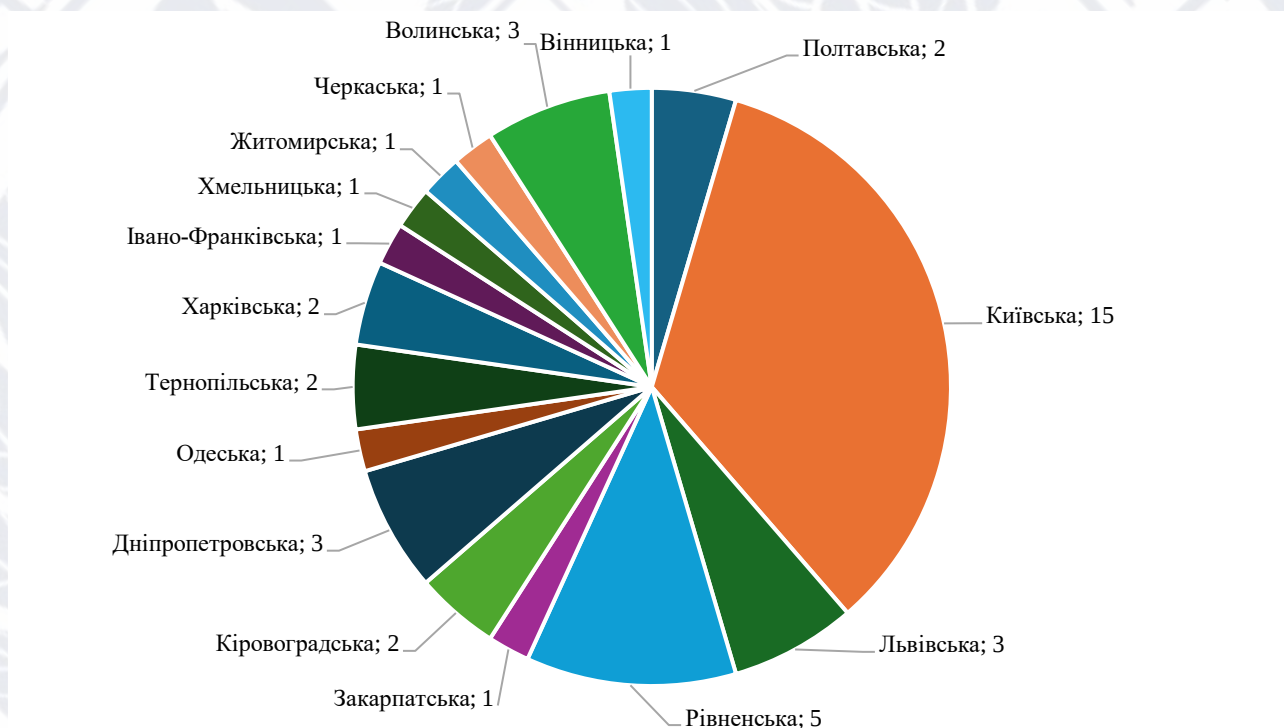

Рисунок 3.9 – Поширення спеціальності в Україні

* розроблено для виконання дипломної роботи

Всього налічено 44 навчальні заклади, які навчають бакалаврів та магістрів. Необхідно зауважити, що найбільш популярною серед українських регіонів є Київська область, адже саме у ній зосереджена найбільша кількість ЗВО, які готують фахівців зі спеціальності документознавства, бібліотечної та архівної справи, – 15 закладів вищої освіти. Найменшу кількість становить Вінницька, Черкаська, Житомирська, Хмельницька, Івано-Франківська, Одеська, Закарпатська – 1 заклад. Київ став осередком поширення такої затребуваної спеціальності, проте й конкуренція між навчальними закладами досить висока.

На таку високу поширеність вплинуло те, що Київ є культурним центром України та тримає першість щодо підготовки фахівців у галузі культури в цілому.

У Вінницькому регіоні існує лише один заклад вищої освіти, який проводить набір за цією спеціальністю для бакалаврів та магістрів. Щодо аспірантури, то цей аспект перебуває у режимі розробки. Для того, аби здійснити відкриття освітньої програми, необхідно дотримуватися вказівок МОН та нормативно-правових документів. У першу чергу навчальний заклад повинен спиратися на локальне положення про освітню програму, оскільки у ньому прописують основні вимоги щодо процедури відкриття спеціальності. Розробка програми повинна містити такі складові (рисунок 3.10.).

Рисунок 3.10 – Особливості відкриття спеціальності

На початковому етапі особа, яка зацікавлена у відкритті спеціальності, звертається із письмовим зверненням про необхідність розробки нової освітньої програми. Відповідальна особа, провівши детальний аналіз ринку праці, попиту на окрему спеціальність по Україні, робить відповідні висновки, наскільки ОНП буде корисним, яка перспектива подальшого працевлаштування. Підготовка до процедури повинна містити аналіз та оцінку наявних ресурсів для відкриття спеціальності. Необхідно спиратися на розроблену стратегію університету, призначити гаранта наукової програми та подбати про процедуру акредитації спеціальності. Далі керівник університету вирішує, чи було дотримано усіх поставлених вимог та випускає наказ про затвердження комісії.

На етапі створення програми комісія розробляє навчальний план та складає графік освітнього процесу (для аспірантів – освітньо-наукового процесу). Необхідною умовою є інформування щодо відкриття освітньої програми, розміщення інформації у відкритому доступі в інформаційній системі університету.

На етапі самоаналізу важливо врахувати рекомендації освітньої програми, врахувати усі необхідні зауваження. Надаються рекомендації щодо затвердження ОНП, інформують приймальну комісію ЗВО про кількість конкурсних пропозицій.

На кінцевому етапі відбувається затвердження ОНП в межах університету, інформацію вносять у ЄДЕБО. Протягом навчального періоду керівник програми здійснює ретельний контроль разом із завідувачем випускної кафедри.

У Вінницькому регіоні бракує цієї спеціальності, хоча для неї є багато перспектив в Україні та закордоном. Особливо закордоном, оскільки там цей напрям освіти є дуже затребуваним та дорогим. Маючи диплом доктора філософії із документознавства, можна займатися не лише наукою та викладацькою справою, а й влаштуватися на високооплачувану роботу. Попит на фахівців із інформаційної діяльності та документознавства досить високий, тому необхідно розробити передумови для розвитку аспірантури за цією спеціальністю, які вона стала більш доступною в Україні.

3.3. Виявлення трендів у дисертаціях за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Для того, аби повною оцінити результати роботи PhD за цією спеціальністю, необхідно визначити, які університети здійснюють підготовку в аспірантурі, й на основі цих даних виявити, які аспекти спеціальності цікавлять науковців у 2024 році найбільше. Було з'ясовано, що існує 4 навчальні заклади, усі вони спеціалізуються на спеціальностях у галузі «Культура», готують як аспірантів, так і ад'юнктів (рисунок 3.11):

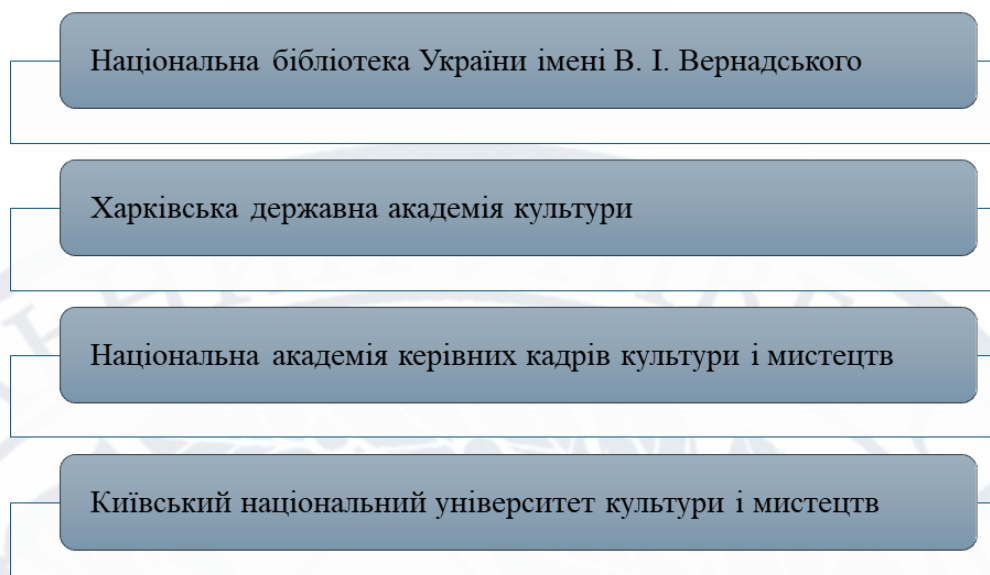

Рисунок 3.11 – ЗВО, які готують аспірантів

Перший заклад не є навчальним, це установа, бібліотечний фонд, який за розмірами та кількістю видань тримає в Україні першість. Проте для PhD вони відкрили програму підготовки і не дарма, оскільки така потужна бібліотечна установа, як бібліотека імені Вернадського, знає на 100%, як готувати аспірантів. У 1925 році в цьому закладі освіти вперше було відкрито аспірантуру, яка існувала до 33-го року. Через подальшу зміну керівництва СРСР, Голодомор та початок повоєнного року було призупинено підготовку аспірантів. Проте з 1948 по 1956 роки її було відновлено та дозволено здійснювати навчання аспірантам за фахом бібліотекознавства та книгознавства.

На початку 1990-х років підготовка кандидатів наук (докторів філософії) відновилася та саме у цей період вперше було утворено разову спеціалізовану вчену раду із захисту дисертації. Тобто, процедура захисту роботи вже почала змінюватися. Тоді за цією спеціальністю можна було здобути ступінь під назвою або «кандидат історичних наук», або «кандидат технічних наук», це були різні спеціалізації: у першому випадку спеціалізація була зосереджена на бібліотекознавстві, у другому – на бібліотечних системах та мережах.

На сьогодні тенденція зберігати у власних дослідженнях ці дві ланки – технічну та гуманітарну також можна помітити й у дисертаційних роботах, проте бібліотека імені В. І. Вернадського останні три роки зосередилася саме на

бібліотечній діяльності [55]. Намагаються посилити увагу до бібліотечних фондів, як основних зберігачів безцінних скарбів людства – знань.

Протягом 2021-2024 років здобувачам-аспірантам цієї бібліотеки випала честь захистити дисертації на такі теми (рисунки 3.12):

Представлення бібліотечної видавничої діяльності в інформаційному просторі

Науково-бібліографічна діяльність Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. В. Отамановського в контексті формування і розвитку інформаційно-комунікаційного простору регіону (1966–2022)

Рисунок 3.12– Дисертації бібліотеки імені В. І. Вернадського

У першому дисертаційному дослідженні було представлено особливості бібліотечної продукції (інформаційної), яка допоможе налагодити комунікацію між закладом та відвідувачами. Проаналізовано роль інформаційно-комунікаційних технологій, які впливають на сприйняття бібліотеки як потужної та рушійної сили сучасної науки. Зазначено особливості видавничої діяльності, подано відомості про основні процеси, способи та засоби видавничої справи. Розглянули питання відкритості даних для суспільства. Отже, було взято на основу процеси популяризації бібліотек шляхом поширення відомостей про них в інформаційному просторі (соціальні мережі), а також відкритість даних для соціуму. Саме можливість безперешкодно або з мінімальними перешкодами отримати інформацію – це той критерій, на який звертають увагу користувачі. Також не менш важливим є процес захисту інформацію. Ця проблема виникає з попередньої, оскільки чим доступнішою є інформація, тим легше її викрасти чи сфабрикувати. Торкнулися й особливостей бібліотек закладів вищої освіти, їх популярність та методи покращення іміджу.

У другому дисертаційному дослідженні взято за основу історію становлення бібліотек у Вінниці у певний період часу. Охарактеризовано основу формування та розвиток інформаційно-комунікаційних технологій бібліотеки міста Вінниці. Було здійснено збір даних бібліографічної продукції з 1960 по 1990 роки,

виявлено, що змінилося за тридцять років діяльності бібліотеки ім. В. Отамановського. Згадано та охарактеризовано функціонування електронних баз даних. Зазначено, що наявність навичок роботи із комп'ютером – це важливий складник для перспективного розвитку бібліотечної галузі.

Отже, ці два дисертаційні дослідження об'єднує:

- 1) цінування історичних відомостей;
- 2) розкриття важливості використання інформаційно-комунікаційних технологій;
- 3) безпека та захищеність інформації.

Другий заклад вищої освіти – Харківська державна академія культури [56]. Протягом 4 років кафедра ХДАК спромоглася підготувати п'ятьох дисертантів, які успішно захисти власні роботи. Тематика дисертацій різниться, проте має спільні ознаки.

Одна з дисертацій має напрям, що стосується поширення та зберігання книжкових фондів у Китайській Народній Республіці. Розвитку системи книгорозповсюдження у цій країні є сприяють: контроль діяльності суб'єктів поширення книжкових фондів на законодавчому рівні із активним фінансування від держави. Розповсюдження книг було охарактеризовано, як складник ідеологічний рушій та частину культурної спадщини Китаю. Також дисертантом було обговорено питання важливості книгодрукування та оцифровування книг. А також було обговорено використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Друга дисертація ставить за мету дослідити розгляд інформаційно-документаційного складника спеціальності, розвитку управління із використанням асистивних методів під час обслуговування клієнтів, замовників інформаційних послуг. На сьогодні це досить актуальне питання, оскільки із проблемами асистивної діяльності стикаються щоденно працівники-держслужбовці, працівники правоохоронних органів, інформаційно-аналітичних центрів тощо. Оскільки їх діяльністю побудована на активному документообігу, то питання асистивності у їх діяльності досить важливе. У власному дослідженні

авторка намагалася розкрити проблему доступності інформаційних послуг усім представникам суспільства, різним верствам населення та людям із обмеженими можливостями. Також було розкрито питання відсутності в окремих установах розуміння поняття «асистивності». Тому досить важливо було розглянути питання щодо впровадження цих технологій у роботі інформаційних центрів, аби зробити їх ближчими до суспільства.

Третя дисертація присвячена розвитку бібліотечної освіти у Китаї на теренах цифровізації. У межах виконання цього дисертаційного дослідження було визначено, що для активного розвитку бібліотечної освіти необхідно: утворити сприятливі умови інформаційного середовища для задоволення інформаційних потреб здобувачів, сформувані систему освітніх ресурсів, використовувати у роботі бази даних інших бібліотек та установ тощо. Дисертант використав у роботі практичний складник – огляд сайтів бібліотек університетів Китаю.

Четверта дисертація присвячена оцифруванню фондів. Основна думка дисертації полягає у тому, якими способами та засобами краще оцифровувати бібліотечні фонди у залежності від ступеню давності видання, крихкості, пошкоджень, попередніх умов зберігання тощо. Також доктор філософії підняла питання щодо повернення викрадених видань за різних обставин, у тому числі під час воєнних дій.

І п'ята дисертація присвячена розкриттю питання книжкової торгівлі. Ця дисертація має відблиски історії, оскільки детально розкрито процес нелегального вивезення та ввезення літератури у часи побудови соціалізму та комунізму, заборону до друку та випуску літератури, гонінням за авторами книжкових видань тощо. Опрацьовано багато матеріалів щодо світової практики соціалістичних країн із питання книжкової торгівлі, на які видання існують обмеження, обговорено питання цензури тощо.

Далі перейдемо до розгляду тем дисертацій Київського національного університету культури і мистецтв, їх у період з 2021 по 2024 налічують шість [57]. Перша тематика дисертації доктора філософії з документознавства та

інформаційної діяльності присвячена аудіовізуальним документам НАФ, які виступають у ролі джерел медіапроектів. Аудіовізуальні документи виступають як продукти медіа, оскільки їх застосування і є частиною ЗМІ. Аудіовізуальні документи відтворюють за допомогою обчислювальної техніки (комп'ютери) та засобів відтворення звуку (диктофон), а саме такі інформаційні продукти застосовують в новинах та на радіо.

Друга тема дисертації присвячена інформаційно-аналітичним центрам, пов'язаними із управлінською сферою життєдіяльності людини. Досліджено специфіку інформаційно-аналітичних центрів, які працюють за допомогою природнього інтелекту, цифрових технологій, математичного моделювання, управлінською діяльністю в цілому. Їх діяльність зосереджена на ефективному передбаченні управлінських рішень, збиранні та обробці інформації. Охарактеризовано структуру інформаційно-аналітичних центрів, навчально-методичних центрів, банків інформації тощо.

Третя дисертація, виконана в КНУКІМ, передбачає характеристику краєзнавчої електронної бібліотеки. Загалом поняття краєзнавчої бібліотеки означає зібрання матеріалів, які стосуються вивчення певної історії, культури чи природи певного краю. У такій бібліотеці зберігаються книги, статті, різні архівні документи, які допомагають освоїти особливості певного регіону. Представлена дисертація мала на мені дослідити особливості наповнення краєзнавчої бібліотеки Півдня України.

Наступна дисертаційна робота присвячена інформаційним технологіям, вивченню їх ролі у розвитку та популяризації генеалогічних досліджень, зокрема в українських архівах. Здійснено цифрових платформ, баз даних, спеціалізованого програмного забезпечення, яке дозволяє дослідникам зручніше отримувати доступ до архівних даних і проводити генеалогічні пошуки. Досліджено роль онлайн-ресурсів: електронні архіви, вебсайти, форуми тощо. А також можливі шляхи вдосконалення інфраструктури для швидкого й зручного доступу до архівних ресурсів за допомогою інформаційних технологій.

Далі розглянемо дисертацію, присвячену вивченню та аналізу листування Пантелеймона Куліша, одного з видатних українських письменників, істориків і громадських діячів, як важливого джерела історичної, культурної та наукової інформації, що зберігається в національних архівах. Присутній розгляд того, як епістолярна спадщина П. Куліша зберігається в архівах, зокрема в Національному архівному фонді України, а також аналіз процесів оцифровки та включення цих матеріалів до електронних архівних інформаційних ресурсів.

І остання дисертація присвячена дослідженню ролі інформаційних технологій та аналітичних методів у сучасній українській дипломатії, особливо в контексті цифровізації. Дослідження впливу цифрових технологій на дипломатичну діяльність України. Включно з аналізом використання інтернет-ресурсів, соціальних медіа, аналітичних платформ і цифрових баз даних для полегшення дипломатичних процесів, обміну інформацією і комунікації. Виявлено роль збору, аналізу та обробки інформації у зовнішній політиці та дипломатії через соціальні мережі та медіа, а також підвищення впізнаваності України на міжнародній арені.

А також розглянемо дисертаційні дослідження Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв [58]. Дисертацій налічено дві.

Одна з дисертація присвячена аналізу та вдосконаленню систем управління інформаційними та документаційними процесами у вищих навчальних закладах (ЗВО) України в умовах цифровізації. Досліджено впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у діяльність українських університетів, таких як електронні документообіги, цифрові бази даних студентів і викладачів, системи управління навчальним процесом (LMS), а також інтеграція онлайн-платформ для навчання і комунікації. Вивчено ролі інформаційно-документаційних систем у забезпеченні ефективного управління навчальними процесами, адміністрування студентських і викладацьких ресурсів, а також організації онлайн-занять та інших освітніх заходів.

Інша – присвячена дослідженню ролі та специфіки інформаційно-аналітичних документів у діяльності органів місцевого самоврядування.

Дослідження сутності та типів інформаційно-аналітичних документів, таких як звіти, аналітичні довідки, прогнози, оцінки ризиків, рекомендації та інші документи, що містять аналітичні дані для прийняття управлінських рішень.

Отже, розгляд тематик дисертаційних досліджень здобувачів ступеня доктора філософії зі спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» дозволив зробити висновки, що ці теми об'єднують:

- 1) цифровізація – від бібліотек і архівів до книгорозповсюдження та дипломатії;
- 2) інформаційно-аналітичні процеси, що стосуються обробки, зберігання, доступу та представлення інформації;
- 3) теми фокусуються на ролі інформаційних і документаційних систем, що забезпечують ефективну роботу вищих навчальних закладів, пов'язаних із бібліотечною, архівною та інформаційною справою;
- 4) ці дослідження розглядають, як цифрові технології змінюють управління знаннями та інформаційними ресурсами, а також впливають на соціокомунікаційне середовище, зокрема у сфері освіти, науки, культури та дипломатії.

Найбільш актуальною тематикою є тема дипломатії та інформаційної діяльності, оскільки глобальні виклики та інформаційні війни, які спіткали Україну, постійно впливають на роботу більшості сфер життєдіяльності. Зростає кількість гібридних загроз, інформаційних війн та дезінформації. Цифрові технології відіграють ключову роль у поширенні як правдивої інформації, так і фейків. Україна, з огляду на її міжнародний статус і поточний політичний контекст, стикається з необхідністю ефективного використання інформаційних ресурсів для просування національних інтересів.

У зв'язку з активним використанням соціальних медіа та інших цифрових платформ, публічна дипломатія стає надзвичайно важливою. Цифрові інструменти дозволяють дипломатам миттєво реагувати на міжнародні події, поширювати інформацію про країну, формувати позитивний імідж на міжнародній арені.

Отже, у контексті швидкого розвитку цифрових технологій, тема інформаційно-аналітичної діяльності є найбільш актуальна, адже саме дипломатія формує імідж країни на міжнародній арені та забезпечує стратегічний захист її інтересів.

Детально розглянувши особливості тем дисертацій, варто зазначити не лише їх безпосередні особливості, а й особливості дисертантів, які над нею працювали. Необхідно розробити паспорт аспіранта-документознавця та бібліотекознавства. Тобто, це набір характеристик, який описує ключові напрями професійної діяльності докторів філософії документознавців та бібліотекознавців.

Мета паспорту аспіранта-документознавця – визначити загальні професійні стандарти та вимоги для підготовки документознавців і бібліотекознавців. Розглянемо окремі особливості зовнішнього вигляду (таблиця 3.2, 3.3, 3.4).

Таблиця 3.2 – Паспорт аспіранта-документознавця (зовнішній вигляд)

Зовнішній вигляд	
Одяг	Віддає перевагу зручному одягу, наприклад, класичним костюмам, сорочкам з акцентом на комфорт і мобільність. Оскільки ділова людина повинна не лише виглядати гарно, а й бути готовою до будь-яких неочікуваних ситуацій. У вигляді доповнення до образу може використовувати окуляри для роботи з текстами або комп'ютером.
Аксесуари	Зазвичай носять ноутбук, багато папок із документами. Сумка повинна бути зручною та вмішувати багато потрібних речей, нейтрального вигляду. Також носять записник, ручки, флешки.
Вираз обличчя	Спокійний, зосереджений, іноді занурений у власні думки. Вираз обличчя може змінюватися на доброзичливий при спілкуванні з колегами або користувачами бібліотеки.

Зовнішній вигляд	
Робоче середовище	Оточений книгами, архівами, комп'ютерами з великим монітором. На столі завжди присутній органайзер з розділеними документами або картотеками.

Таблиця 3.3 – Риси характеру аспіранта-документознавця

Риси характеру	
Аналітичність	Вміння швидко аналізувати великий обсяг інформації, систематизувати документи та архіви. Документознавець відзначається здатністю мислити логічно та структуровано.
Скрупкульозність	Увага до деталей, точність у веденні документації, важливість дотримання стандартів у роботі з джерелами.
Відповідальність	Ця професія вимагає відповідальності за збереження та правильність інформації, особливо при роботі з архівними документами або рідкісними книгами.
Комунікабельність	Бібліотекознавець повинен вміти добре комунікувати з читачами та колегами, надавати консультації, допомагати в пошуку інформації.
Саморозвиток	Професія вимагає постійного вдосконалення знань та навичок, оскільки інформаційні технології та стандарти документознавства постійно змінюються.
Терпіння та стійкість	Під час роботи з великим обсягом даних або при пошуку рідкісних ресурсів може знадобитися витримка і наполегливість у досягненні результату.

Таблиця 3.4 – Професійні навички аспіранта-документознавця

Професійні навички	
Знання інформаційних технологій:	Вільне володіння електронними бібліотечними системами, архівними базами даних, програмами для обробки та збереження документів.
Каталогізація та систематизація	Вміння створювати бібліографічні та архівні описи, впорядковувати інформацію за заданими критеріями
Пошук інформації	Знання різних методик пошуку літератури та документів у бібліотеках, архівах, електронних базах даних.
Юридична грамотність	Основи правових норм щодо авторського права, збереження та використання документів, архівних матеріалів, конфіденційної інформації.

Отже, дослідники зі спеціальності «Інформаційна бібліотечна та архівна справа» займаються дослідженням зберігання, організації, обробки, доступу та управління інформацією в бібліотеках, архівах, а також впровадженням нових технологій у ці сфери. Аспірант зазвичай обирає вузьку спеціалізацію в межах бібліотечної або архівної справи, яка може охоплювати питання оцифрування документів, зберігання та обробки великих масивів даних, впровадження сучасних бібліотечних технологій, або правові аспекти управління інформацією. Аспірантура за цією спеціальністю охоплює не лише класичне бібліотекознавство та архівознавство, але й сучасні напрями інформаційного менеджменту, що робить його дослідження міждисциплінарним.

ВИСНОВКИ

Виконуючи кваліфікаційну (магістерську) роботу було поставлено та вирішено наступні види питань, які допомогли розкрити тему дослідження більш глибоко:

1) розглянуто історію становлення поняття «аспірант» та особливості розвитку науки як інтелектуальної галузі у часи розвитку СРСР. Досліджено, що досить повільними темпами, але упевнено, наука крокує вперед та щороку випускає достатню кількість кваліфікованих викладачів. Приділено увагу нормативно-правовій основі України щодо навчання докторів філософії.

2) Досліджено світовий досвід підготовки за напрямом документознавства, розглянуто провідну європейську систему VIVA, а також особливості освітньої складової у США, Великобританії, Данії та Франції. Здійснено детальний аналіз попиту в зарубіжних країнах на цю спеціальність, інформацію подано у графічному форматі. Виявлено, що найбільше докторів філософії навчають у США.

3) Охарактеризовано оновлення МОН щодо освітньо-наукового аспірантів, а також перспективи розвитку. Створено SWOT-аналіз переваг, недоліків, можливостей та загроз для інформаційно-документаційної справи. Подано основні місії та цілі ЗВО для формування ефективного навчального процесу. Побудовано дорожню карту розвитку навчального процесу PhD.

4) Здійснено аналіз освітнього складника спеціальності – кількість обов'язкових та вибіркових дисциплін, досліджено частку міждисциплінарного підходу.

5) Здійснено збір даних щодо поширення фахівців із документознавства, архівознавства та бібліотекознавства в Україні та закордоном.

6) Створено «паспорт аспіранта-документознавця» із детальною характеристикою зовнішніх ознак, професійних навичок і рис характеру.

7) Зібрано та проаналізовано основні тренди дисертаційних досліджень спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», виявлено найбільш досліджувану тематику – бібліотечна та інформаційну справу, які перебувають майже на одному рівні, проте частка архівної діяльності має перспективи до розвитку.

Отже, проведене дослідження показало, що сучасні тренди у дослідницьких інтересах та тематиці дисертацій із цієї спеціальності значною мірою визначаються швидким розвитком інформаційних технологій та новими викликами, які стоять перед бібліотеками та архівами в умовах цифрової трансформації.

Одним із ключових напрямів досліджень є впровадження та розвиток інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотечній та архівній справах. Великий акцент робиться на оцифруванні документів, створенні електронних бібліотек та архівів, впровадженні систем управління даними та їх доступу через інтернет. Також досліджуються нові підходи до збереження інформації, використання хмарних технологій та штучного інтелекту для оптимізації роботи з інформаційними масивами.

Змінюється розуміння ролі бібліотек та архівів як соціальних інститутів. Тематика досліджень включає питання відкритого доступу до знань, цифрової інклюзії, а також етичні та правові аспекти роботи з інформацією, включаючи захист інтелектуальної власності та приватних даних.

Сучасні дисертації часто спрямовані на вивчення ефективних моделей управління інформацією, розвитку систем автоматизації бібліотечних та архівних процесів, а також питання інтеграції різних інформаційних систем для збереження та доступу до даних.

Значна кількість робіт відзначається міждисциплінарним характером, поєднуючи дослідження в галузях інформаційних технологій, соціальних комунікацій, правознавства та історії. Це свідчить про розширення дослідницького спектру та залучення нових підходів до вирішення завдань інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

Окремі дослідження зосереджені на питаннях довготривалого збереження інформації, зокрема в контексті екологічних ризиків та руйнування традиційних носіїв інформації. Підвищується інтерес до збереження культурної та історичної спадщини в умовах диджиталізації.

Загалом, сучасні дослідження у спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» зосереджені на інноваціях та адаптації традиційних підходів до нових технологічних умов. Основними трендами є цифровізація, автоматизація процесів, розвиток відкритого доступу до інформації та інтеграція інформаційних систем, що дозволяє бібліотекам і архівам залишатися актуальними в сучасному інформаційному суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

- 1) Авшенюк Н. Концептуальні ідеї забезпечення якості підготовки докторів філософії в загальноєвропейському просторі освіти і науки. *Психолого-педагогічне забезпечення підготовки педагогічного персоналу в умовах трансформаційних змін*: матеріали звітної науково-практичної конференції Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України за 2020 рік (29 березня 2021 рік). Київ : ІПОД імені Івана Зязюна НАПН України, 2021. С. 102-103.
- 2) Бойчук Ю. Формування науково-дослідницької компетентності майбутніх докторів філософії в умовах упровадження технологій дистанційного навчання. *Новий Колегіум*. 2023. № 3 (111). С. 74-81.
- 3) Пивоваров В. Формування мовних компетентностей у гуманітарній складовій підготовки здобувачів наукового ступеня доктора філософії. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2018. № 69 (2). С. 87-91.
- 4) Савіна Н. Б. Особливості організації освітньої складової освітньонаукового процесу здобувачів ступеня доктора філософії. *Вісник Національного університету водного господарства та інженерії природокористування*. 2023. № 102 (2). С. 208-217.
- 5) Кічук Н. В. Деякі педагогічні сенси науково-професійного супроводу підготовки у ЗВО здобувача ступеня доктора філософії. *Психолого-педагогічний супровід підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти*: збірник наукових праць за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 06 червня 2022 року). Одеса : ФОП Бондаренко М. О., 2022. С. 41-44.
- 6) Кравченко Л. М., Срібна Ю. А. Ідея поєднання і досліджень у діяльності університету (на прикладі освітньо-наукового рівня доктора філософії). *Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка* : Полтава, 2022. С. 9-15.

7) Reheilo I. Prerequisites of Specialists Professional Training Through Post-presidential Studies in Ukraine (1930-1939). *The Advanced Science Journal*. Vol. 2014, Issues 8. P.P. 12-17.

8) Регейло І. Ю. Становлення та розвиток професійної підготовки наукових працівників та викладачів вузів України (перша половина 1920-х рр.). *Історико-педагогічний альманах*. ЧНУ ім. Петра Могили : Миколаїв, 2012. С. 114-120.

9) Регейло І. Ю. Історіографічні аспекти підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації в Україні. *Наукові праці*. ЧНУ ім. Петра Могили : Миколаїв, 2011. С. 30-34.

10) Плагіат електроніки срср: копії та підробки західної техніки. URL: <https://itc.ua/ua/articles/plagiat-elektroniky-srsr-kopiyi-ta-pidrobky-zahidnoyi-tehniky/> (дата звернення: 05.11.2024).

11) Формування кадрів наукової інтелігенції у 20-30-ті роки ХХ ст. (деякі напрямки партійно-державної політики). URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-5046.html> (дата звернення: 05.11.2024).

12) Основний зміст дисертації. URL: https://studwood.net/569374/istoriya/osnovniy_zmist_disertatsiyi?ysclid=m34h0dc1ha127134222 (дата звернення: 05.11.2024).

13) Позднякова І. Тема війни та військова таємниця в розпорядчій документації радянських цензурних органів 1920–1940-х років. Історія та археографія. Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка : Кропивницький, 2024. С. 39-48.

14) Петренко Л., Мокляк В. Генезис розвитку бібліотек в Україні в ХХ ст.: історичні та соціально-політичні чинники їх діяльності. *Педагогічні науки*. 2022. № 80. С. 121-127.

15) Парафійник Н. І., Шохова А. В. Порівняльна характеристика діяльності аналітичних центрів України та США: *Людина, культура, техніка в новому тисячолітті*: матеріали XXV Міжнародної науково-практичної конференції (14 травня 2024 року, Харків). Національний аерокосмічний

університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» : Харків, 2024. С. 117-120.

16) Добровольська О. Ю. Академічна доброчесність: фундамент якісної освіти та наукових досліджень. *Академічна доброчесність як сукупність етичних принципів та правових норм учасників освітнього процесу*: матеріали круглого столу (20 червня 2024 року, Миколаїв). ЧНУ ім. Петра Могили : Миколаїв, 2024. С. 16-23.

17) Плахотнюк О. Значення впровадження стандартів вищої освіти галузі знань 02 Культура і мистецтво, спеціальність: 024 Хореографія. Вісник Львівського університету : Львів. 2021. Вип. 22. С. 51-59.

18) Павлов В. Особливості функціонування інформації. *Людинознавчі студії*: збірник наукових праць. Львів, 2024. № 48. С. 147-161.

19) Features And Functions Of Information Systems. URL: <https://essaygpt.hix.ai/essay/features-and-functions-of-information-systems-6d8ec0?ysclid=m364mnlgb824628933> (дата звернення: 05.11.2024).

20) What is the relationship between information and knowledge? URL: <https://www.studycountry.com/wiki/what-is-the-relationship-between-information-and-knowledge> (дата звернення: 05.11.2024).

21) Петрович В. В., Бундак О. А. Основні етапи розвитку науки про документ. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Київ, 2023. Том 34 (73) № 2. 219-224.

22) What is the relation between data, information and knowledge? URL: <https://typeset.io/questions/what-is-the-relation-between-data-information-and-knowledge-4w6rtr99ip?ysclid=m3658b7aft994351185> (дата звернення: 05.11.2024).

23) Number of doctoral degrees earned in the United States from 1949/50 to 2031/32, by gender. URL: <https://www.statista.com/statistics/185167/number-of-doctoral-degrees-by-gender-since-1950/> (дата звернення: 05.11.2024).

24) How many people have a PhD? Data from OECD countries. URL: <https://master-academia.com/number-of-phds/> (дата звернення: 05.11.2024).

25) Особливості підготовки докторів філософів зарубіжних країнах. URL: https://otherreferats.allbest.ru/pedagogics/00996810_0.html?ysclid=m2ss7twx1s879834263 (дата звернення: 05.11.2024).

26) A Golden Rule for Graduate School. URL: <https://gradschool.duke.edu/professional-development/blog/golden-rule-graduate-school-0/> (дата звернення: 05.11.2024).

27) PhD in USA: Fees 2024, Top Colleges, Placements & Salaries. URL: <https://collegedunia.com/usa/article/phd-in-usa> (дата звернення: 05.11.2024).

28) Поляк О. Планування та моніторинг якості освіти в Україні в умовах війни. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2022. № 2 (16). С. 45-47.

29) Фрицюк В., Герасимова І. Професійна мобільність у підготовці майбутніх докторів філософії. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2020. № 3. С. 167-172.

30) Bachelors Degrees in Library Studies (worldwide). URL: <http://surl.li/rvgefiv> (дата звернення: 05.11.2024).

31) Masters Degrees in Library Studies (worldwide). URL: <http://surl.li/bgllirv> (дата звернення: 05.11.2024).

32) PhD Programs in Library Studies (worldwide). URL: <http://surl.li/btfyxt> (дата звернення: 05.11.2024).

33) Потіха Н. Я., Ковалик О. С. Навчання через дослідження як ключова парадигма підготовки докторів філософії. *Актуальні проблеми вищої медичної освіти і науки*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Харків, 8 квітня 2021 року). ХНМУ : Харків, 2021. С. 160-161.

34) Accreditation In the United States. URL: <https://usinfo.org/enus/education/overview/accreditation.html> (дата звернення: 05.11.2024).

35) Асєєва І. В., Кошкарів Ю. Ю. Соціально-педагогічна діяльність викладача ЗВО в умовах соціальних змін. *Актуальні проблеми соціального*

розвитку в суспільстві змін: матеріали I Міжнародної науковопрактичної конференції (Харків, 27-29 квітня 2023 року). Харків, 2023. С. 12-14.

36) Lifelong learning. URL: <https://www.valamis.com/hub/lifelong-learning> (дата звернення: 05.11.2024).

37) Koha Library Software. URL: <https://koha-community.org/> (дата звернення: 05.11.2024).

38) DSpace at West Ukrainian National University. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/> (дата звернення: 05.11.2024).

39) Product Roadmap. URL: <https://sendpulse.com/support/glossary/roadmap?ysclid=m3cwfe6mh974097900> (дата звернення: 05.11.2024).

40) Національна бібліотека імені В. І. Вернадського: навчальні матеріали. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/6151> (дата звернення: 05.11.2024).

41) Освітні програми Харківської державної академії культури 2024 року вступу. URL: https://ic.ac.kharkov.ua/public_inf/op/op.html (дата звернення: 05.11.2024).

42) Освітньо-наукові програми PhD Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. URL: <https://nakkkim.edu.ua/nauka/aspirantura-ta-doktorantura/osvitnii-protses> (дата звернення: 05.11.2024).

43) Яцишин А. В. Рекомендації аспірантам і докторантам щодо застосування електронних систем відкритого доступу для проведення дисертаційних досліджень. *Наукова молодь 2016*: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених (15 грудня 2016 року, м. Київ). Київ, 2016. С. 1-6.

44) Партико З. В. Основи наукових досліджень: підготовка дисертації: навчальний посібник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ : Ліра-К, 2018. 229 с.

45) Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 р. № 1021-2024-п. Київ : ВРУ, 2024. № 1021. 16 с.

46) Кіщук Д. С. Еволюція матеріалів для виготовлення документів. *Вчені записки кафедри документознавства та інформаційної діяльності: збірник наукових праць*. Дніпро : УДУНТ, 2022. С. 81-84.

47) Іспит Viva: Зрозуміти процес і підготуватися до успіху. URL: <https://mindthegraph.com/blog/uk/viva-exam/> (дата звернення: 05.11.2024).

48) PhD in USA: Fees 2024, Top Colleges, Placements & Salaries. URL: <https://collegedunia.com/usa/article/phd-in-usa> (дата звернення: 05.11.2024).

49) Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах): Постанова КМУ від 23 березня 2016 р. № 261-2016-п. Київ : ВРУ, 2016. № 261. 17 с.

50) Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії: Постанова КМУ від 12 січня 2022 року № 44-2022-п. Київ : ВРУ, 2022. № 44. 19 с.

51) Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів: Постанова КМУ від 17 листопада 2021 року № 1197-2021-п. Київ : ВРУ, 2021. № 1197. 21 с.

52) Про затвердження Положення про порядок відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, та надання їм академічної відпустки: Постанова КМУ від 01 лютого 2024 року № z0509-24. Київ : ВРУ, 2024. № 134. 13 с.

53) Єдина державна електронна база з питань освіти. URL: <https://info.edbo.gov.ua/> (дата звернення: 05.11.2024).

54) ЗВО/ВНЗ України. URL: <https://www.education.ua/universities/> (дата звернення: 05.11.2024).

55) Аспірантура, докторантура Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/aspirantura> (дата звернення: 05.11.2024).

56) Аспірантура, докторантура Харківської державної академії культури. URL: https://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/aspirantura/asp.html (дата звернення: 05.11.2024).

57) Аспірантура, докторантура Київського національного університету культури і мистецтв. URL <https://knukim.edu.ua/naukova-robota/aspirantura/> (дата звернення: 05.11.2024).

58) Аспірантура, докторантура Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. URL: <https://nakkkim.edu.ua/nauka/aspirantura-ta-doktorantura> (дата звернення: 05.11.2024).